Poštarina plaćena u gotovom

BR. 2. ...AGREB, VELJAČA 1935. GOD. LXI.

M...NIK

GL...

UREDILI: ... Dr. IVO...

Pavičić dr. Slavko
advokat
Zagreb
Palmotićeva ul. 26

SADRŽAJ:

O preporačenju kaznene vlasti, Boremović Arsen, zamjenik državnoga tužioca u Travniku . 49

O preuzimanju mjenične obaveze preko punomoćnika; dr. Milić Ivo, profesor pravnoga fakulteta u Subotici 58

O povijesnom razvoju i naravi prava lova te sticanju vlasništva divljači; dr. Zoričić Milovan, predsjednik upravnoga suda u Zagrebu . . . 61

Potpuni priziv; dr. Devčić Mile; zamjenik držav. tužištva u Varaždinu 72

O parničnim radnjama u našem novom Gpp po službenoj dužnosti bez obzira na prijedlog; Miiušković B. Jovica, sudac u Peći 81

Uslovna osuda; dr. Moskovicz Oto, um. sudski nadsavjetnik u Sarajevu 91

Pravosudje:
a) Gradjansko 92
b) Kazneno 94

Literatura 95

Svaštice 96

Pretprošlome broju priložene su čekov. uplatnice. Molimo članove, da se njima posluže za namirenje članarine za godinu 1935. kao i za namirenje eventualnih zaostataka. Ovih ima prilično mnogo, radi česa je znatno otešćano izdavanje našega glasila »Mjesečnika«. Minimum pravne literature za svakoga pravnika moralo bi biti njegovo stručno glasilo, koje ga dolazi vrlo jeftino, kad za nj (malo ne 600 stranica) plaća godišnje samo D. 120 odnosno D. 60. Toliko bi svaki pravnik mogao i morao dati za svoje glasilo.

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LXI. VELJAČA — Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. Dr. Ivo Politeo, odvjetnik — ZAGREB 1935. BROJ 2.

O prekoračenju kaznene vlasti

Napisao Boremović M. Arsen, zamjenik drž. tužioca u Travniku.

I. — Prekoračenje kaznene vlasti spada medju povrede materijalnog zakona, koje su predvidjene u § 337. k. p., a koji glasi: »Presudom je povrijedjen materijalni zakon: ... 3. ako je sud odlukom svojom o kazni ili mjerama bezbjednosti (§ 332.) prekoračio svoju kaznenu vlast ili je povrijedio naredjenja §§ 358. od. 2. i 371. od. 4. u vezi s § 327.« Naredjenje § 358. od. 2. k. p. odnosi se na izricanje presude na osnovu novoga glavnoga pretresa kod suda prvoga stepena, kome se stvar uputi po §§ 346., 350., 354. od. 1. i 357. od. 3., t. j. po odlukama kasacionog suda, kojima se uvažuje revizija i poništava presuda bilo u nejavnoj sjednici po kratkom postupku (§ 346.), bilo na javnom pretresu (§ 350.), bilo u sjednici ili na pretresu (§ 354.), kao i po odlukama u postupku o zahtjevu za zaštitu zakona kako u sjednici prilikom vijećanja (§ 355. od. 1. stav. 1), tako i na javnom pretresu (§ 357. od. 3), a takodjer i pri ispitivanju spisa, koje kasacioni sud preduzme na naročiti zahtjev vrhovnoga državnoga tužioca (§ 355. od. 1. stav 2.). Propis pak § 371. odredjuje izricanje presude na ovom glavnom pretresu u slučaju ponavljanja postupka. U svim ovim slučajevima sudovi su vezani načelom zabrane »reformatio in peius«, koje je primljeno u našem krivičnom postupku a izraženo u odredbi § 327.

Iz stilizacije § 387. t. 3. k. p. mogao bi se izvesti zaključak, da zakonodavac samo izjednačuje, prema njihovoj procesnoj vrijednosti, prekoračenje kaznene vlasti sa povredama naredjenja tamo navedenih §§-a, i da se tu, dakle, radi o različitim pojavama. U suštini pak ovdje imamo samo jedan širi pojam prekoračenja kaznene vlasti, čije su posebne manifestacije samo naročito istaknute kao povrede naredjenja §§ 358. od. 2. i 371. od. 4. (pravo od. 3.) u vezi s § 327. Ova naredjenja naime i ne pretstavljaju ništa drugo nego jednostavno ograničavanje kaznene vlasti sudova načelom izraženim u § 327. k. p., a svaka zakonska sankcija, koja prelazi granice postavljene njoj u samom zakonu, bilo na više ili na niže od ovih, nosi sobom prekoračenje kaznene vlasti.

Dakle, prekoračenje kaznene vlasti u raznim njegovim oblicima pretstavlja povredu materijalnog zakona, koju sudovi mogu da učine

odlukom svojom o kazni ili o mjerama bezbjednosti. Pada pri tome u oči, da je zakonodavac iza ovih posljednjih riječi naveo u zagradi i § 332. Ovo svakako stoga, da uputi sudove i da im naglasi razliku, koja postoji izmedju različitih sadržajnih oblika pobijanja sudskih odluka o kazni i mjerama bezbjednosti. Naime, § 352. k. p. takodjer predvidja pobijanje odluke suda o kazni i o mjerama bezbjednosti. Ali ovo samo »u k o l i k o n e m a p o v r e d e z a k o n a n a z n a č e n e u § 337. br. 3.« Razlika dakle u sadržaju odluke, o kojoj govori § 332., i one, o kojoj je riječ u § 337. br. 3., jest u tome, što ova potonja pretstavlja povredu materijalnog zakona, dok ona prva vrijedja ne zakon nego samo osjećaj pravičnosti kao i shvaćanje celishodnosti primjenjivanja veće ili manje kazne kao i ove ili one mjere bezbjednosti.

II. — Prema ovom različitom sadržaju tih odluka razlikuju se i oblici pravnih lijekova, kojima te odluke mogu da se pobijaju. Dok odluka suda o kazni ili o mjerama bezbjednosti, koja je donesena u granicama zakona, a nije u skladu samo sa subjektivnim pojmovima pravičnosti i celishodnosti, mora da se pobija prizivom, dotle ista odluka, ako sadržaje povredu materijalnoga zakona, ima da se pobija revizijom.

Postavlja se sada pitanje: K a d a t r e b a p o b i j a t i o d l u k u s u d a o k a z n i i l i m j e r a m a b e z b j e d n o s t i p r i z i v o m a k a d a r e v i z i j o m? Ili drugim riječima koji su kriteriji mjerodavni za odredjivanje pojma prekoračenja kaznene vlasti.

Kako smo već vidjeli, odgovor na postavljeno pitanje sadržan je u općim crtama, u samom tekstu označenih odredaba zakonika o sudskom krivičnom postupku. Tako je u § 332 ovoga zakonika izrično navedeno, da »prizivu ima mjesta protiv presude samo zbog odluke suda o kazni... u k o l i k o n e m a p o v r e d e z a k o n a„ n a z n a č e n e u § 337. b r. 3....«, dok opći propis § 335. istoga zakona navodi, da »r e v i z i j a i m a m j e s t a s a m o o n d a, a k o j e p r e s u d o m p o v r i j e d j e n f o r m a l n i i l i m a t e r i j a l n i z a k o n«. Radi veće jasnosti ovomu općemu pravilu je dodana još i napomena, da »z a k o n j e p o v r i j e d j e n n e s a m o o n d a, k a d n i j e p r i m i j e n j e n, n e g o i o n d a, k a d a n i j e p r a v i l n o p r i m i j e n j e n.«[1])

S druge strane § 337. br. 3., na koji upućuje već navedeni propis §-a 332. k. p., govoreći o posebnim slučajevima povrede materijalnoga zakona, nalazi potonju u slučaju, »ako je sud odlukom svojom

1) Dr. H e n i g s b e r g u svome djelu »Krivični postupak o pravnim lijekovima« na str. 27 govoreći o reviziji, primjećuje: »... odluka suda o činjenicama, u koliko se ona osniva na pravilnom tumačenju zakona, ne može se pobijati revizijom«. Argumento a contrario iz ovoga slijedi, da se revizijom mogu pobijati samo one sudske odluke, u kojima zakon nije pravilno protumačen ili primijenjen. I zaista ovo i jest pravi smisao odredbe § 335. kp. Podvlačeći dalje, na osnovu istaknutoga ovdje, razliku izmedju priziva i revizije, dr. Henigsberg u istome djelu, na str. 73. pod 3.), primjećuje: »priziv ide na to, da se izdejstvuje bolje odmjerivanje kazne, a revizija iz § 337. br. 3. kp., da se sanira zakonska povreda«.

o kazni ili mjerama bezbjednosti (§ 332.) prekoračio svoju kaznenu vlast ili je povrijedio naredjenja § 358. od. 2. i § 371. od. 4. u vezi s § 327.«

Na prvi pogled izgleda kao potpuno jasno, prema izloženome, da u svakom pojedinom slučaju pitanje o tome, da li odluka o kazni ima da se pobija prizivom ili revizijom, zavisi od toga, da li postoji ili ne povreda materijalnoga zakona u propisu § 337. br. 3. k. p. A kako ovaj potonji sadržaje odredjeno i točno naznačene slučajeve ovakvih povreda (a to su: 1. prekoračenje kaznene vlasti i 2. povreda zabarane »reformatio in peius«), to iznešeno ovdje pitanje, izgleda, ne bi trebalo uopće niti da se postavlja. Ali u praksi ovo se pitanje ipak javlja kao sporno, što dolazi valjda uslijed toga, što u samom tekstu zakona nije pobliže odredjen pojam prekoračenja kaznene vlasti, niti su iscrpljivo navedeni posebni slučajevi takvoga prekoračenja, što čini, da ovaj pojam za mnoge sudove nije još dovoljno jasan.

Medjutim već i samo gramatikalno tumačenje ovih zakonskih riječi dovoljno nam kazuje, što to znači »prekoračiti kaznenu vlast«. Ovo znači, da kazna koju sud izriče, ne smije da bude ni veća niti manja od one, koja je za dotično krivično djelo u zakonu propisana, odnosno da sud pri odmjeravanju kazni ne smije prekoračiti one granice niti izaći iz okvira onih ovlaštenja, koja mu zakon sam postavlja i daje. Ovo izvire iz pravnoga načela »nulla poena sine lege«, koju je i naš krivični zakoni usvojio, postavivši već u svojem uvodnom §-u 1. pravilo, da »nitko ne može biti kažnjen za djelo, za koje nije zakon, prije nego što jeučinjeno, propiao, da će e i kako će se kazniti onaj, koji ga učini«. Dakle, svaka odluka suda o kazni mora da bude prije svega u skladu sa zaprijećenom kaznenom sankcijom za odnosno krivično djelo. Kakve su pak same te sankcije, kazuje nam glava III. krivičnog zakonika, koja je posvećena kaznama, a koja najprije (u § 35.) nabraja uopće vrste kazni, usvojenih našim kaznenim sistemom, a zatim (§ 37.—49.) ustanovljuje obujam i granice pojedinih vrsta kazni, s time da bi u propisima §§ 71., 72., 73., 74., 75 i 76. dao sudu iscrpljivo označeno ovlaštenja za otstupanje od tih općih odredaba u pravcu kako ublažavanja tako i pooštravanja kazni.

Prema tome može sud prekoračiti svoju kaznenu vlast samo tako, ako pvrijedi zakon, bilo da se ova povreda očituje u tome, što zakon uopće nije primijenjen, bilo da njegova primjena nije pravilna (§ 335. k. p.). Ovakova povreda zakona odnosno prekoračenje kaznene vlasti može da se učini prije svega na taj način, što će sud ili da izreče neku kaznu koja uopće nije predvidjena u krivičnom zakoniku (n. pr. osudi nekoga da bude kažnjen batinama, vezanjem za sramni stup, žigosanjem i t. sl.), ili da odredi izvršenje kazne u nepropisanom obliku (n. pr., ako bi sud odredio, da se smrtna kazna izvrši streljanjem, gilotiniranjem ili kamenovanjem ili da osudjenik ima izdržati kaznu robije u okovu, ili trajanje vremene kazne označio u nedeljama ili časovima, a novčanu kaznu u forintama, krunam ili groševima), ili — najzad — da otstupi od zakonom ustanovljenoga minimuma ili

maksimuma kazne (n. pr., da odmjeri trajanje robije na 30 godina ili na jedan mjesec, a zatvora na vrijeme od preko 5 godina ili na pola dana, ili da novčanu kaznu spusti ispod 25 D i t. sl.).

Prekoračenje će kaznene vlasti postojati dalje i u slučajevima, kada je sud izrekao doduše neku kaznu, koja je uopće predvidjena u krivičnom zakoniku, ali ne za ono djelo, koje je predmet presude. Ovaj slučaj ćemo imati, ako sud, oglasivši nekoga optuženika krivim zbog prestupa, izreče protiv njega smrtnu kaznu ili kaznu robije ili zatočenja, koje uopće nisu predvidjene u odnosnom propisu posebnoga dijela krivičnoga zakonika za to djelo, što bi bilo nepravilno s obzirom na već navedeno naredjenje § 1. k. z., a bilo bi protivno i odredbi § 15. k. z. Ili — da promijeni na teže vrstu ili mjeru propisane kazne mimo ovlaštenja § 75. k. z., i u slučaju, koji se sam po sebi doduše i javlja kao osobito težak, ali koji zakon izrično nije predvidio niti označio kao takov. Ili, naprotiv, da ublaži osudjeniku kaznu po slobodnoj ocjeni i onda, kada ga zakon nije na to izrično ovlastio, kako je to spomenuto u § 72. k. z.

Sud će prekoračiti svoju kaznenu vlast i onda, kada primijeni uslovnu osudu, odnosno kada odredi po § 65. k. z. odlaganje izvršenja kazne, koja prelazi jednu godinu zatvora u šest mjeseci strogog zatvora, kao i onda, kada je izrečena kazna robije ili zatočenja, jer za ove vrsti kazni nije uopće predvidjena uslovna osuda; ili ako uslovno osudi okrivljenika, koji je bio već prije osudjivan zbog bilo kakvoga zločinstva, ili ma da je okrivljenik bio osudjivan samo zbog prestupa, ali na kaznu strogoga zatvora preko mjesec dana. Kaznena vlast će se prekoračiti i onda, ako se okrivljeniku kazna propisana za krivično djelo, zbog kojega se oglašuje krivim, ublaži, a da se ne primijeni ustanova § 71. k. z., a sve da se i primijeni, ako se pri tome prekorači ovlaštenje, koje je sudu dano ovim §-om (n. pr. kada se mjesto robije izreče zatvor ili strogi zatvor ispod 3 mjeseca, a mjesto zatočenja zatvor kraći od 2 mjeseca ili novčana kazna; isto tako kada se strogi zatvor zamijeni novčanom kaznom). Pri izricanju novčane kazne po § 44. k. z., ako se za slučaj nenaplativosti novčane kazne izreče kazna robije, zatočenja ili strogoga zatvora i obrnuto u slučaju dopunske novčane kazne izrečene po § 45. k. z., kada se ova zamijeni kaznom zatvora ili zatočenja, ili robijom preko godinu dana, ili strogim zatvorom preko 6 mjeseci.

Prekoračenje kaznene vlasti ćemo imati i onda, kada sud nekoga oslobodi od kazne, uzevši da postoji osobito laki slučaj (§ 73. k. z.), premda zakon kod onog krivičnog djela, zbog kojega je okrivljenik proglašen krivim (§ 281. t. 3. k. p.), ne predvadja izrično osobito lakoga slučaja. Prekoračenje kaznene vlasti nesumnjivo će postojati i u slučaju, ako sud zbog krivičnoga djela, za koje je predvidjena alternativna kazna, osudi nekoga na strožu vrstu kazne, a da ne primijeni pri tom § 74. k. z., odnosno ne utvrdi zao značaj učiniteljev ili njegove nečasne pobude. Ili napokon sud može da propusti izreći jednu od kumulativno propisanih kazni za izvjesno krivično djelo (n. pr., novčanu kaznu u slučajevima § 334. od. I. st. 2. k. z. ili § 362. od.

IV. k. z. — i t. d.), ili sporednu kaznu gubitka časnih prava kod osuda na robiju (§ 46. k. z.), ili u slučaju, gdje to zakon inače izrijekom naredjuje (§ 314. st. 2. k. z.) i dr.[2])

Konkretno govoreći, može dakle biti gotovo bezbroj slučajeva prekoračenja kaznene vlasti po sudu, ali ono, što se javlja kao neophodni uslov za postojanje ovoga prekoračenja u krivično-pravnom smislu, to je povreda bilo kojega propisa materijalnoga zakona u njegovom općem ili posebnom dijelu (t. zv. error iuris in iudicando) bilo to u pozitivnom (u korist optuženika) bilo u negativnom (na njegovu štetu) smislu. Bez ove povrede zakona kao osobite i bitne komponente pojma prekoračenja kaznene vlasti ne može biti govora niti o ovom potonjem.

Postoji li naime takva povreda, onda presuda može da se pobija jedino revizijom, jer osnov ove može da bude samo povreda zakona. Nema li te povrede, nego je odluka suda donešena u granicama zakonskih ovlaštenja, nezadovoljna stranka t reba da pobija takovu odluku prizivom.

III. Kako se iz gore navedenoga vidi, izloženo ovdje shvaćanje je očigledno već i na osnovu samoga teksta odnosnih zakonskih propisa kao i iz njihovog logičnog tumačenja. Valja napomenuti uz to, da su i svi naši tumačitelji (profesori dr. Dolenc, dr. Marković i dr. Čubinski kao i kasacioni sudac dr. Henigsberg) o ovom pitanju suglasni, zastupajući isto mišljenje, odnosno dajući isto shvaćanje pojma prekoračenja kaznene vlasti, kao što je i ovdje izneseno. Ovo je, u ostalom, i sasvim razumljivo s obzirom na kategoričnost i dovoljnu jasnost odnosnih zakonskih propisa.

Koliko ovomu ipak još ne odgovara shvaćanje sudaca, čak i onih kod viših sudova, neka posluže slijedeći slučajevi iz naše sudske prakse.

Presudom okružnoga suda u T. bila su osudjena dvojica optuženih zbog 14 djela kradje označene u § 316. k. z. — svaki na kaznu strogoga zatvora u trajanju od 10 mjeseci. Državni tužilac je izjavio protiv te presude priziv zbog odluke suda o kazni, u kojem je izmedju ostaloga naveo i ovo: »Prvostepeni sud takodjer nije osnovano postupao još i u tom pogledu, što nije osudio optuženike na sporednu kaznu gubitka časnih prava prema o v l a š t e n j u § 46. k z. Nije opravdano, da se osudi kradljivca zbog jednog jedinog prestupa kradje

[2]) Isto tumačenje pojma prekoračenja kaznene vlasti daju i prof. dr. Marković: »Učbenik o sudskom krivičnom postupku«, str. 571, a i prof. dr. Čubinski »Naučni i praktični komentar zak. o sud. kriv. post.«, str. 591—92 pod 3) i 4) odnosno na str. 562 pod 6), nabrajajući pojedine praktične primjere ovakvog prekoračenja slične onima, koji su ovdje navedeni. Isto tako i dr. Henigsberg u svojem »Krivičnom postupku o pravnim lijekovima«, gdje na str. 73 kaže: »Prekoračenje kaznene vlasti postoji, kad je sud... 5 u konkretnom slučaju prekoračio granice kazne, koja se može izreći s obzirom na otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.« Prof. dr. Živanović pak smatra povrat iz § 76 kz. baš otežavnom okolnošću (vidi njegovo objašnjenje uz tekst § 76. pod 4), str. 68—69 u »Krivični Zakonik i Zakonik o sud. krivičnom postupku sa kratkim objašnjenjem.«

označene u § 314. st. 2. kz. na gubitak časnih prava, a da ta sporedna kazna izostane kod kradljivaca, koje se osudjuje zbod v i š e z l o č i n s t a v a kradja. Ovo u toliko prije, što svakako nije primjereno povišenje najteže zasluženе kazne samo do 10 mjeseci, kada se osudjuje nekoga još i zbog 13 drugih djela kradje, za svaku od kojih pojedinačno zaslužena je kazna od 3 mjeseca.«

Kako se dakle vidi, odluka suda se je pobijala ne zbog kakve povrede materijalnoga zakona odnosno ne zbog prekoračenja kaznene vlasti suda, jer te povrede odnosno prekoračenja nije niti bilo, nego samo zbog toga, što kazna optuženikova, i ako odmjerena u granicama i u okviru zakonskog ovlaštenja (upotrebom § 71. t. 4. kz u vezi §§ 62. kz. i 286. kp.), ipak je bila — po nahodjenju državnoga tužioca — preblaga s obzirom na okolnosti iz § 70. kz. Prema izričnom propisu § 46. od. IV. kz. kod osuda na strogi zatvor. na koji sud osudjuje nekoga mjesto robije ublažavanjem kazne na osnovu propisa §§ 71. i 72. kz., sud m o ž e (ali ne mora) izreći i gubitak časnih prava kao sporednu kaznu. Time, što sud nije iskoristio ovo svoje ovlaštenje, nije povrijedjen nikakov zakonski propis, odnosno sud nije prekoračio svoju kaznenu vlast, nego je izvršio samo ublažavanje kazne, koje može da bude in concreto i prekomjerno, ali na koje je sud inače zakonom ovlašten. Protiv takove odluke suda, prema odredbi § 332. od. I. i II. kp. (potonji odjeljak, nabrajajući sve slučajeve, koje se odnose na odluku o kazni, izričito navodi medju njima i ublažavanje kazne), ima mjesta samo prizivu.

Ne radi se tu o objektivno ustanovljenoj povredi zakona, nego samo o subjektivno spornoj povredi osjećaja pravičnosti i načela celishodnosti.

Apelacioni sud u S. pako stao je ipak na drugo stanovište, pa je odlukom od 30. prosinca 1933. pod Krna 124/1933., odbivši priziv državnoga tužioca, naveo u razlozima doslovce ovo: »valjalo je odbaciti priziv D. T. u pogledu, što presudni sud nije izrekao gubitak časnih prava, j e r s e u i s t a k n u t o m p r a v c u n e m o ž e p r e s u d a p o b i j a t i p r i z i v o m n e g o r e v i z i j o m«.

S obzirom na sve gore izloženo, jasno je, da je ovo stanovište apelacionog suda pogrešno — tim više, što se njim mimoilazi i odredba § 325. od. II. st. 2. kp., koja glasi: »P o g r e š a n i l i n e i s p r a v a n n a z i v p r a v n o g a l i j e k a n e s m e t a«.

Kada bi dakle i bilo ispravno stanovište apelacionoga suda, da je u ovom konkretnom slučaju trebalo pobijati navedenu odluku prvostepenoga suda revizijom, a ne prizivom, morao je taj sud, da ga ustupi nadležnomu kasacionomu sudu, ako je smatrao, da je po srijedi povreda materijalnoga zakona, jer je u tom slučaju imao postupati sa predmetnim pravnim lijekom prema njegovom sadržaju kao sa revizijom. U protivnom je trebao stvar meritorno riješiti, jer je izjavljeni pravni lijek inače u svem odgovarao svim zakonskim zahtjevima i pretpostavkama. Za odbačenje priziva nije bilo niti jednoga od uslova, koji su iscrpljivo navedeni u § 334. od. I. kp., pa je dužnost

apelacionog suda bila, da izreče presudu o samoj stvari, kako to zahtijeva propis § 334. od. II. kp., držeći se pri tome naredjenja, sadržanih u od. III. i IV.ovoga §-a.

Stanovište apelaciongoa suda, da je u iznesenom slučaju trebalo pobijati dotičnu presudu revizijom a ne prizivom, bilo bi ispravno samo onda, kada bi presuda glasila, da se optuženici osudjuju na kaznu robije, koja već sama po sebi povlači i gubitak časnih prava kao sporednu kaznu (§ 46. od. I. kz.). Ali ni u ovom slučaju nije se mogla donijeti ovakva odluka, kao što je ona apelacionog suda, nego je trebalo predmetni pravni lijek kao reviziju ustupiti vrhovnomu kao kasacionomu sudu u S. na nadležnost.[3])

IV. Evo još jednoga sličnoga primjera iz prakse drugoga najvišega suda, koji je isto tako pogriješio samo u obratnom pravcu o pitanju, da li treba odluku suda o kazni pobijati revizijom ili prizivom.

Presudom okružnog suda u T. bio je osudjen jedan povratnik upotrebom § 76. od. II. kz. na kaznu robije u trajanju od jedne godine. Protiv ovakove presude ustao je državni tužilac revizijom i prizivom, navodeći u opravdanju svojih pravnih lijekova, da je pobijanom presudom povrijedjen materijalni zakon u propisu § 337. br. 3. kp., jer je sud odmjerio optuženiku I. S. minimalnu kaznu (§ 37/II. kz.), koja je propisana za djelo po njemu učinjeno, premda je upotrijebio pri tome i propis § 76/II. kz., čime da je prekoračio svoju kaznenu vlast. U obrazloženju ove svoje tvrdnje je državni tužilac naveo slijedeće: »Pogrešno je stanovište suda, kada navodi, da upotreba § 76. kz. ne veže sud, da povisi kaznu propisanu za odnosno krivično djelo. Ova dužnost suda proizilazi jasno već iz same stilizacije odredbe od. I. istog §-a, koji imperativno nalaže (»kaznit će se«) strože kažnjavanje osudjenika, koji su u povratu. Pogotovo je dužan sud, da na osnovu povrata odmjeri osudjeniku kaznu povećano, kada se radi o kvalificiranom povratu iz od. II. istoga §-a, koji predvidja za taj slučaj mnogo veću kaznu, te — što više — ovlašćuje sud, da može izreći kaznu čak i dvostruko veću, no što je propisana za djelo, učinjeno u tom povratu.

Protivno shvaćanje dovelo bi do toga, da bi ustanova § 76. kz. postala uzaludna, jer pošto sud nije našao za shodno, da osudjeniku

3) Tako i prof. dr. Marković u navedenom »Učbeniku« na str. 551—4, gdje kaže, da »dovoljno je, da se iz podneska zainteresovanoga lica jasno vidi cilj, u kome napada sudsku odluku. Prema tome će i sud biti dužan, da uputi pravni lijek nadležnomu višemu sudu«.

U istom smislu izjašnjuju se i naši tumačitelji dr. Dolenc u svojoj »Teoriji sud. krk. post.« na str. 254 sl. g) na kraju dr. Henigsberg u »Tumaču zakonika o sud. kr. post.« na str. 302. kao i u najnovijem svojem djelu »Krivični postupak o pravnim lijekovima« na str. 15. Isto gledište zastupa i prof. dr. Čubinski u gore spomenutom tumaču, gdje na str. 550 izrično navodi: »Pravni lijek mora sadržavati ime suda, kome se upućuje i naziv lijeka. Ali griješka u jednom ili u drugom ne ometa postupanje po lijeku. Dakle, n. pr. po pravnom lijeku, koji je nazvan p r i z i v o m može da bude postupanje kod kasacionog suda, ako lijek odgovara r e v i z i j i po svojoj sadržini.«

kaznu ublaži, ne bi mogao ni onako da je spusti ispod propisanoga minimuma. Pita se onda, kakvo djelovanje može da ima upotreba § 76. kz., kojoj sud pribjegava pri odmjeravanju kazne osudjeniku u ovom konkretnom slučaju, kada i bez te »upotrebe« njegova kazna ne bi mogla da bude manja od jedne godine robije.

U vezi s izloženim ukazuje se kazna, dosudjena tomu optuženiku, prenisko odmjerenom, pogotovo uvažívši njegovu bogatu kriminalnu prošlost, na osnovu koje trebao je sud da mu uvaži kao otegotno pripadništvo odnosno da krade iz navade«.

Vrhovni sud u S. kao odjeljenje kasacionog suda je obnašao na to riješiti u nejavnoj sjednici pod Krs 14/34., da se odbaci revizija državnog tužioca kao očigledno neosnovana, ali je ujedno uvažio njegov priziv i presudio, da se pobijana presuda u pravcu odluke o kazni preinači, te je osudio optuženika na kaznu robije u trajanju od jedne godine i šest mjeseci.

Zanimljivo je svakako, da se čuju i razlozi ovakove odluke. Obrazlažući svoje rješenje o odbačenju revizije, naveo je vrhovni sud, da povreda materijalnoga zakona ne postoji stoga, što »propis § 337. t. 3. kp. mora se tumačiti tako, da bude odredjena granica izmedju slučajeva, kada se odluka o kazni i o mjerama bezbjednosti mora napadati prizivom, a kada revizijom. Ako zakon ostavlja sudu izbor izmedju dvije ili više kazni ili mu daje pravo uračunavanja već izdržane kazne, pravo donošenja odluke o uslovnoj presudi i t. d., ne može biti govora o prekoračenju kaznene vlasti, dakle niti o reviziji. Tu ima mjesta samo prizivu. Naprotiv, ako sud osudi optuženoga na kaznu, koja uopće nije predvidjena zakonom, ili na mjeru bezbjednosti, koja se ne može izreći, ili na kaznu veću ili manju, no što je predvidjena u zakonu i t. d. nema sumnje, da tu postoji prekoračenje granice kaznene vlasti, predvidjeno u točki 3. §-a 337. kp.

U konkretnom slučaju radi se o odmjerenju kazne licu, koje se nalazi u povratu.

Propis §-a 76. k. z. odredjuje, da se lice, koje je u povratu imade kazniti strože, a ako je to drugo krivično djelo poteklo iz jednorodnih pobuda s ranijim djelom, sud nije vezan za najveću mjeru, koja je za to krivično djelo propisana, nego može izreći najviše dvostruku propisanu kaznu.

Prvostepeni sud je odmjerio optuženome S. I. po § 316. kz. upotrebom § 70., 76/II. i 46. k. z. kaznu robije u trajanju od jedne godine i gubitak časnih prava za vrijeme od dvije godine primivši, da je ova kazna primjerena, i ako je kod njega upotrijebljen i propis § 76/II. kr. z., jer smatra, da usprkos upotrebe ovoga propisa nije vezan na povećanje kazne za ovo djelo propisane.

I ako ovo stanovište prvostepenoga suda nije opravdano, to ipak ne postoji povreda materijalnoga zakona, jer sud svojom odlukom o kazni nije prekoračio svoju kaznenu vlast.

Ova presuda prvostepenoga suda odnosno njegova odluka o kazni može se pobijati samo pravnim lijekom priziva«.

Opravdavajući, zašto se kazna ovomu optuženiku ipak m o r a povećati, vrhovni sud u istim razlozima dalje govori, da je stoga trebalo priziv državnoga tužioca uvažiti, što prvostepeni sud kod donošenja svoje odluke o kazni nije optuženiku odmjerio strožu kaznu usprkos upotrebe § 76. od. II. kz., pa je dodao: »Sud je dakle odmjerio optuženomu S. I. najmanju kaznu, koja je propisana za učinjeno po njemu djelo (§ 37/II. k. z.) i ako je upotrijebio pri tome i propis §-a 76/II. k. z., koji izričito odredjuje, da se lice, koje je u povratu, imade strože kazniti, a ako je to drugo krivično djelo poteklo iz jednorodnih pobuda s ranijim djelom, sud nije vezan za najveću mjeru, koja je za to krivično djelo propisana, nego može izreći najviše dvostruku propisanu kaznu.

V. Razmatrajući i uporedjujući medju sobom ove dvije odluke viših sudova, pada u oči ne samo pogrešno shvaćanje pojma prekoračenja kaznene vlasti, o čem je bilo već prije govora, ne samo načelna protivnost izmedju oba ovdje izložena stanovišta u pitanju kada treba pobijati odluku suda prizivom a kada revizijom, nego vidimo još i protivurječnost u samom obrazloženju ovih odluka. I tako, dok jedan viši sud (apelacioni) tvrdi, da se presude prvostepenih sudova u pravcu njihovih odluka o kaznama (bar o onim sporednim) uopće ne mogu pobijati prizivom nego revizijom (!), pa na osnovu ovako pogrešno postavljene pretpostavke odbacuje priziv, dotle drugi viši sud (kao odjelenje kasacionog suda) utvrdjuje sasvim obratno načelo, da odluku suda o kazni treba pobijati samo prizivom, a ne revizijom, postavljajući za ovu vrlo uske granice, pa na osnovu toga odbacuje potonju kao »očigledno« neosnovanu.

Ali zar nije pri tome o č i g l e d n a ona ne samo zakonska nego i logička griješka i protivurječnost, u koju se pada pri obrazloženju obiju ovih presuda, a naročito ove potonje. Zar nije jasno, da — ako primjena propisa § 76. kz. veže sud, te mu nalaže dužnost, da odmjeri strožu kaznu od one, na koju je inače ovlašten, a sud protivno uradi — da je time prekoračio svoju kaznenu vlast, odnosno da je povredio zakon, pošto ga nije pravilno primijenio. A čim je odlukom suda povrijedjen kakov zakon, protiv takve odluke može da bude onda samo jedini pravni lijek revizije, jer se radi o saniranju te povrede, o pravilnom tumačenju i primjeni zakona, što sve i sačinjava predmet revizije.[4]) — To je bar »očigledno«!

[4]) Vidi gore pod 2) izložena mišljenja dra Henigsberga i prof. dra Živanovića, koja kao da se odnose baš na izneseni ovdje slučaj, postupajući sa pitanjem revizija i povrata s obzirom na odluke suda o kazni.

O preuzimanju mjenične obaveze preko punomoćnika

(Prilog za tumačenje §§ 98. i 99. mjen. zak., § 52. br. 5. zak. o j. bilj. i § 652. gr. p. p.)

Napisao dr. Milić Ivo, profesor pravnoga fakulteta u Subotici.

Povodom konkretnoga slučaja bilo je postavljeno pitanje, mogu li sva mjenično sposobna lica — navlastito: pismena lica, koja ne mogu pisati, i slijepa — stupiti u mjeničnu obavezu preko punomoćnika. Kao razlog za umjesnost pitanja je bilo navedeno, da mjenični zakon sadržava odnosan propis jedino glede pismenoga lica (§ 98. st. 2.), dok za sva ostala šuti.

Pitanje nije pravo postavljeno. Mjenični zakon sadržava odnosan propis ne samo za nepismena lica, nego za sva mjenično sposobna lica, i to u § 8., koji izriče općenito pravilo o dopuštenosti zastupanje u preuzimanju mjeničnih obaveza. Svako mjenično sposobno lice može da se mjenično obaveže i putem punomoćnika. Prema tome pitanje treba postaviti ovako: Je li za mjenične punomoći nekih lica po zakonu potreban naročiti oblik, koji i za koja lica? Na to pitanje mjenični zakon u § 98. st. 2. daje odgovor jedino za nepismena lica: njihova punomoć ima biti ovjerena od suda ili od javnoga bilježnika na način propisan u § 98. st. 3.

A što onda važi za punomoći ostalih lica, navlastito za pismena lica koja ne mogu pisati, i za slijepe, koji se u mjeničnom zakonu spominju; a što dalje, za gluhe i nijeme, koje mjenični zakon niti ne spominje? Zaključujući iz teksta mjeničnoga zakona, treba reći, da za punomoći svih tih ostalih lica nije potreban nikakav oblik, nikakovo ovjerenje punomoći, nego da je dovoljna sasvim privatna punomoć. Ako zakon na mjestu, gdje uredjuje to pitanje, traži ovjerenje punomoći jedino za nepismene, time ujedno kaže, da za sva ostala lica ovjerenje nije potrebno. Propis je izričan, limitativan. Ovdje iuris positio znači alterius exclusio.

Na ovom umovanju, do kraja dosljedno sprovodeći protivan zaključak iz § 98. st. 2., zasniva, bez sumnje, tumačitelj Stražnicky svoje mišljenje, da ovjerenje punomoći nije potrebno ni onda, kada ju izdaje pismeno slijepo lice. (Tumač, str. 439 i učbenik str. 43.) Medjutim, Škerlj (Mjenični zakon, str. 200) traži za taj slučaj ovjerenje, navodeći da zakon, istina, ne sadržava o tome izričan propis, ali da je zakonodavac sigurno tako mislio.

Neslaganje izmedju ova dva ponajbolja poznavaoca predmeta pokazuje, da zakonodavac nije sasvim jasno riješio naše pitanje. Iz §§ 98. i 99. m. z., gdje se traži ovjerenje, izlazi, da je zakonodavac imao na umu i interes dužnika i interes vjerovnika, a time i sigurnost mjeničnoga prometa: organ, koji vrši ovjeravanje, ima da upozna stranku sa sadržinom mjenične izjave (interes dužnika), ali i da ustanovi njezinu istovjetnost (interes prometa). Polazeći sa ove postavke, bilo bi opravdanije, da je zakon odredio potpuni paralelizam izmedju načina ličnoga obavezivanja i načina obavezivanja preko punomoćnika. To bi bio učinio, da je propisao potrebu ovjerenja punomoći, gdjegod je propisao potrebu ovjerenje potpisa i rukoznaka. Akt izdavanja punomoći nije manje važan od akta ličnoga davanja mjenične izjave, a može da bude i važniji, jer može da bude opasniji za vlastodavca.

Ovako, kako glasi, zakon jedanput traži više, a drugiput traži manje, a bez stvarne opravdanosti razlike. Posmotrimo varijante, koje se pojavljuju.

1. Lice je pismeno i može da piše. Kada takovo lice daje mjeničnu izjavu lično, daje ju prstima, neovjerenim potpisom na mjenici. Zato ne će biti potrebno ovjerenje njegova potpisa ni na punomoći. Dodje li u pitanje autentičnost njegova potpisa, u oba slučaja postoji jednaka mogućnost ustanovljenja istinitosti ili neistinitosti potpisa. Tu postoji paralelnost.

2. Lice je nepismeno. Nepismeno lice se po § 98. st. 1. lično obavezuje ovjerenim rukoznakom na mjenici. Po § 98. st. 2. i njegov rukoznak na punomoći ima da bude ovjeren. I tu postoji paralelnost.

3. Lice je pismeno, ali ne može pisati. Takovo lice daje takodjer mjeničnu izjavu ovjerenim rukoznakom na mjenici (§ 98. st. 1.). Protivno tomu nema propisa, da i njegov rukoznak na punomoći ima biti ovjeren. Istina je, da takovo lice vidi, na što ovlašćuje punomoćnika i da je tako zaštićen interes dužnika, ali je zanemaren interes prometa. Bude li osporena autentičnost njegova rukoznaka na punomoći, mogu da nastanu teškoće i zatezanja sa dokazivanjem, koje mjenični postupak nastoji da izbjegne. Tu je doduše § 886. o. g. z., koji tražeći za nepismenog privatno uvjerenje putem dvojice svjedoka, sadržaje neko jamstvo. Ali to jamstvo očevidno nije bilo smatrano za dovoljno, kada je za mjeničnu punomoć nepismenoga traženo u § 98. st. 2. m. z. javno ovjerenje. Osim toga § 886. o. g. z. ne važi u cijeloj državi. Verbecijanski mandat je čisto konsensualan kao i staroklasički. Zato je vojvodjanski gr. p. p. (§ 317. br. 2.) bio odredio privatno ovjerenje isprave kao i o. g. z. Medjutim vojvodjanski gradjanski postupnik je prestao da važi, a naš novi nije zapravo ni mogao da se time pozabavi, jer je to pitanje materijalnoga prava. Naš gradj. parnični postupnik je propisao javno ovjerenje samo za parničnu punomoć nepismenoga (§§ 131., 390. gr. p. p.).

4. Lice je slijepo, i to:

a) Slijepo lice je pismeno i može da piše. Ono se lično obavezuje na mjenici potpisom, koji ima biti ovjeren (§ 99.). Protivno tome, arg. iz § 98. st. 2,, njegov potpis na punomoći ne treba ovjerenja, i ako ne vidi na što ovlašćuje punomoćnika.

b) Slijepo lice je pismeno, ali ne može da piše. Po § 98 st. 1. obavezuje se lično ovjerenim rukoznakom na mjenici. Naprotiv, za punomoć važi isto što i pod a).

c) Slijepo lice je nepismeno. Ono se lično obavezuje ovjerenim

rukoznakom (§ 98. st. 1.), a preko punomoćnika po ovjerenoj punomoći (§ 98. st. 2.).

Sve to dakako po mjeničnom zakonu, koji su imali pred sobom i spomenuti tumačitelji.

Medjutim, poslije mjeničnog zakona, došao je zakon o javnim bilježnicima, koji u svojem § 52. br. 5. traži ne samo ovjerenje nego potpun javnobilježnički akt za sve pravne poslove medju živima, koje preduzimaju slijepi lično, dakle i za izdavanje punomoći. — Zakon o javnim bilježnicima ostavlja, istina, izrično na snazi § 99. m. z. Ali propis §-a 99. važi samo za lično mjenično obvezivanje pismenih slijepih lica, a ne i za njihove mjenične punomoći. Uslijed toga nema de lege lata druge mogućnosti tumačenja, nego da punomoć slijepih, bili oni pismeni ili nepismeni, mora biti izdana u obliku javnobilježničkoga akta. Poslije zakona o javnim bilježnicima ne može se na nepismenoga slijepca primijeniti § 98. st. 2., jer § 52. br. 5. z. o. jav. bilježnicima poseban propis za slijepe, a § 98. st. 2. m. z. je općeniti propis za nepismene.

Eto time opet neparalelnosti u suprotnom pravcu: za lično mjenično obavezivanje slijepih dovoljno je ovjerenje, a za njihove mjenične punomoći potreban je javnobilježnički akt.

Zakon o javnim bilježnicima proširuje područje rasprave našega pitanja, u koliko traži javno-bilježnički akt i za mjenične punomoći gluhih, koji ne znaju čitati, i nijemih, koji ne znaju pisati. Potrebu javnobilježničke isprave za posebne mjenične punomoći izmedju bračnih i zaručnih drugova, koja je postojala po § 23. b. zak. čl. VII: 1886., na području apelacionoga suda novosadskog, ukinuo je § 110. m. z. Time su i mjenične punomoći bračnih i zaručnih drugova podvrgnute odnosnim općim propisima mjeničnog zakona, u cijeloj državi.

Sa našim je pitanjem napokon usko povezan i § 652. gr. p. p. Iz njega izlazi, da punomoćnik ima dodati mjeničnoj izjavi, koju daje za svoga vlastodavca, i svoj vlastiti potpis. Prema tome punomoćnik može da bude samo pismeno lice, s naročitim dodatkom, da izjavu daje kao ovlašćenik, kao i da tužilac ima da podnese punomoć vlastodavca zastupnikovoga. Poslije toga propisa otpada za mjenični postupak mogućnost usmenog opunomoćenja, kao što otpadaju i kombinacije, koje je prije gr. p. p. izvodio Stražnicky o načinu potpisivanja mjenice od strane punomoćnika i o teretu dokazivanja ovlašćenja (Učbenik, § 13., V. i X.).

Ali je bilo primjećeno, da § 652. gr. p. p. iza propisa, da tužilac ima priložiti punomoć, navodi u zagradi § 98. st. 2. m. z., pa se je pitalo, zar zakon, koji spominje tužioca uopće, ne traži time, da tužilac ima u svakom slučaju zastupanja podnijeti punomoć, izdanu u obliku traženom po § 98. st. 2., t. j. sa ovjerenjem, i ne pada li time sva gore nanizana kazuistika? Ne pada. Non plus in citatione quam in lege citata. Citat §-a 98. st. 2. m. z. u §-u 652. gr. p. p. znači samo to, da tužilac ima da podnese ovjerenu punomoć onda, kad u konkretnom slučaju postoji pretpostavka §-a 98. st. 2., t. j. onda, kada je vlastodavac nepismen. Time zakon potvrdjuje još jednom ispravnost protivnoga zaključivanja iz § 98. st. 2.

Reasumirajuć, izlazili bi iz članka ovi zaključci:

I. De lege lata:

1. kada je vlastodavac pismen i može da piše, njegov potpis na mjeničnoj punomoći ne treba ovjerenja;

2. kada je vlastodavac pismen, a ne može da piše, njegov rukoznak na punomoći ne treba ovjerenje;

3. kada je vlastodavac nepismen, njegov rukoznak na punomoći treba da bude ovjeren;

4. kada je vlastodavac slijep, bio pismen ili nepismen, njegova punomoć ima biti izdana u obliku javnobilježničke isprave;

5. isto tako i kada je vlastodavac gluh, koji ne zna čitati, i nijem, koji ne zna pisati.

II. De lege ferenda:

ad 1. otaje; ad 2. trebalo bi propisati potrebu ovjerenja; ad 3. ostaje; ad 4. trebalo bi propisati, da je potrebno i dovoljno samo ovjerenje potpisa odnosno rukoznaka; ad 5. ostaviti sadanje stanje.

Naša država je obavezana da nacionalizira ženevsku mjeničnu konvenciju od god. 1930. Eto prilike, da se izvrše željeni ispravci, ako im se prizna opravdanost.

O povijesnom razvoju i naravi prava lova te sticanju vlasništva divljači

Napisao dr. Zoričić Milovan, predsjednik upravnoga suda u Zagrebu.

I. — U predhistorijsko doba, a i kasnije kod naroda na niskom stepenu kulture, lov je davao čovjeku sve, što mu je trebalo za život: hranu i odjeću od koža i krzna divljači. Ali i kasnije, kada su se ljudi već stalnije nastanili i počeli se baviti poljoprivredom, lovljenje se smatra osobito časnim zanimanjem, u kome je vješt i uspješan lovac mogao steći ugled i slavu jednako kao i ratnik. Tako biblija navodi o unuku Noevom, babilonskom kralju Nimrodu, da je bio »robostus venator coram Domino« (silan lovac pred Gospodom), dok razni spomenici i natpisi iz asirskih, babilonskih i egipatskih vremena svjedoče o lovačkim podvizima vladara i junaka. Ipak o nekom pravnom uredjenju lova u ono prastaro doba nije ništa poznato, izuzevši da se u Egiptu nekim životinjama pružalo osobitu zaštitu, tako da ih se nije smjelo loviti. Ovo je medjutim bez sumnje bilo osnovano na vjerskim motivima. Korak dalje već je pošao Mojsije, čiji je zakon odredjivao: »da se svake sedme godine divljač može slobodno hraniti na poljima i

*) Iz knjige gosp. pisca »Tumač zakona o lovu«, koja će doskora izaći.

da je tada nije slobodno loviti ni ubijati«[1]), čime se očito išlo za tim, da se divljači omogući množenje. Za vrijeme Grka i Rimljana lov se smatra najmilijom zabavom bogova te stoji pod naročitom zaštitom boginje Artemide u Grčkoj, Diane u Rimu. Lovu se već tada posvećuje znatna pažnja u književnosti, o čem svjedoči Ksenofontov Kynegetikos, jedino danas nam sačuvano stručno djelo o lovu iz onih vremena, te lovačko-didaktički ep Gratiusa. Uz to i drugi uvaženi pjesnici mnogo spominju lov u svojim djelima, tako Nemesianus, Virgil, Ovid, Horac, Plinije i dr.

Za doba Rimljana nalazimo i prve začetke pravnoga uredjenja lova. Istina, rimsko pravo nije poznavalo nekoga naročitoga prava lova. Divljač smatrala se kao res nullius, stvar ničija, koju je svatko smio prisvojiti. Ali je lovljenje bilo slobodno samo na javnim zemljištima, a ne i na privatnim. Iz tada već ustaljenoga prava vlasništva je proizlazilo, da nitko nije smio progoneći divljač prelaziti zemljištem bez dozvole vlasnika, jer bi inače povrijedio njegova vlasnička prava, pa bi vlasnik mogao ustati već prama prilikama bilo sa actio iniuriarum, bilo sa actio negatoria, bilo sa interdictum uti possidetis, dok bi se radi lovljenjem nanešene štete mogao poslužiti sa actio legis Aquiliae. Rimljani su dakle točno lučili u lovljenju samo prisvojenje divljači, koje je bilo svakome slobodno, od kretanja po zemljištima, dakle izvršivanja lova, koje je bilo dozvoljeno jedino vlasniku ili onome, kome je to vlasnik dopustio.[2])

Dok je ovako kod Rimljana, gdje je u glavnome postojalo poljoprivredno gospodarstvo, pravni razvitak u prvome redu zaštićivao vlasnika zemljišta i davao mu sredstva, da svoje usjeve obrani od šteta, koje bi mogli nanijeti lovci, kod sjevernijih naroda stvar je bila drugojačija. Klimatske i gospodarske prilike bile su tu sasvim različite od onih u Italiji, jer su ogromne prašume, pune svake vrste divljači, te slabo ili nikako razvijena poljoprivreda bili čimbenici, uslijed kojh je i onda, kad su se plemena već stalno nastanila, lov bio glavnim vrelom prihoda i prehrane. Uslijed toga razvilo se i pravno shvaćanje, da je lov pripadnost vlasništva na zemliu, pa da dakle loviti smije samo onaj, čija je zemlja, a na zajedničkoj plemenskoj zemlji svaki slobodan čovjek.[3]) Jednako je u današnjoj Francuskoj za vrijeme prvih kraljeva lov bio smatran atributom prava vlasništva i pripadao svakome vlasniku na njegovoj zemlji[4]), dok je u Engleskoj tako ostalo sve do provale Normana.

Ujedinjavanjem plemena u veće jedinice, kojima je na čelu bio knez ili kralj, a naročito ratovanjem i osvajanjem, počelo se ovo prvobitno shvaćanje o pravu lova sve to više mijenjati. Moyat navadja, da su si u vrijeme, kada su franačka plemena zagopodovala Galijom,

1) Schweder Bruno: Die Geschichte der Jagd u »Leitfaden für die volkswirtschaftliche Würdigung des Waidwerkes«. Wien 1915.

2) Moyat Lucien: Etude historique, critique et comparée sur le droit de chasse, Paris 1900.

3) Haerdtl Heinrich Dr.: Handbuch des oesterreichischen Jagdrechts. Wien 1929. — Jaehner: Eigentumserwerb am Wilderergut, Göttingen 1897.

4) Moyat o. c.

franački kraljevi i velmože silom jačega pridržali isključivo pravo lova na prostranim površinama, vlasništvu podjarmljenih Galo-Romana. Te su se površine zvale forêts (šume) i ako se tu nije radilo samo o šumskom zemljištu, nego i o poljoprivrednim površinama, rijekama, jezerima itd. Ovaj je institut lovnih zabrana ušao u lovno pravo još u VI. vijeku. Kasnije počeli su i drugi mogućnici zabranjivati lov na manjim površinama (garennes, défens). U današnjoj Njemačkoj razvijale su se stvari na sličan način. Kraljevi odredjivali su najprije zabrane lova na svojoj zemlji (Bannforste); no kada su kasnije podijeljivali zemlje vazalima, pridržavali su si pravo lova i tako ga odijelili od vlasništva zemlje. Ovo odjeljivanje još više dolazi do izražaja u vrijeme, kada su pojedini vlasnici zemlje sebe i svoju imovinu stavljali pod zaštitu kraljeva, čime je na njihovoj zemlji nastao kraljevski lovni zabran. Tako se tokom vremena u vlasti kraljeva nagomilalo toliko lovnih zabrana, da oni više nisu mogli sve sami iskorišćivati, nego su ih počeli podjeljivati besplatno ili uz naplatu raznim velmožama i mogućnicima. Sve ovo razvijalo se stoljećima i prešlo je zajedno s feudalnim sistemom u ostale zemlje Europe, pa tako i u naše krajeve.

Pravnici onoga doba su se trudili, da na razne načine dokažu opravdanost ovakovog stanja. Tako su jedni utemeljivali kraljevo pravo na načelu, da je uopće sve vlasništvo kralja (»Tout est au roi, rien n'est quau roi« za Ljudevita XI.), pa dakle i lov, uslijed čega jedini kralj ima pravo raspolagati i dozvoljavati ili braniti vršenje lova, kome i kako mu se svidi.[5]) Drugi su opet izvodili kraljevo pravo iz toga, što sve ono, što nema gospodara, pa tako i divljač, spada pod ius regale kralja (Corpus juris cara Fridrika god. 1752.). No dok se to tako razvijalo pod uticajem sile i moći kraljeva i feudalne gospode, pravnoj je svijesti širokih slojeva naroda sve to ostalo tudje. Uz to je narod teško trpio i od zloporaba prava lova, jer su vlastela ne samo prekomjerno gojila divljač i zabranjivala čak, da ju se tjera s njiva i usjeva, na kojima je počinjala grdne štete, nego se seljaku namitalo još i mnoge i teške dužnosti. Tako su n. pr. seljaci morali biti hajkači, prehranjivati o svome trošku lovne pse itd. Sve je to dovadjalo do teških pobuna seljaka, koje su ugušivane ognjem i mačem, čime se još više pojačavala mržnja i srčba najširih slojeva protiv lova i svega, što je s njime u vezi. Nema sumnje, da i danas jošte neraspoloženje jednog dijela naroda protiv lova i lovaca potiče iz predajom prenašanoga sjećanja na ona vremena.

Svemu tome učinila je kraj francuska konstituanta. I samo plemstvo bilo je već uvidilo neodrživost tadašnjega stanja, pa je s toga u noći 4. kolovoza 1789. na prijedlog vicomte-a de Noailles-a lov prestao biti privilegijem, što ga podijeljuje kralj i postao atributom prava vlasništva. Svaki je vlasnik zemlje dobio pravo, da lovi, ali samo na svojoj zemlji, što je još utvrdjeno dekretom konstituante od 30. travnja 1790., kojim je pod prijetnjom globe zabranjeno loviti na

5) Moyat o. c.

tudjoj zemlji bez privole vlasnika[6]). Ovo se načelo postepeno raširilo Europom, rušeći svagdje feudalno regalno pravo lova. U Engleskoj, gdje su vlasnici zemlje još od prije imali stanovita prava na lov, spojio je William II. statutom od godine 1831. pravo lova posvema s pravom na zemlju. U Španiji nestalo je feudalno pravo 1837., u Njemačkoj i Austriji za revolucionarne godine 1848.

Pod konac XIX. vijeka smatrano je pravo lova širom Europe uz veoma rijetke iznimke sastavnim dijelom vlasništva zemlje. Tako u Francuskoj, Engleskoj, Njemačkoj, Belgiji, Danskoj, Švedskoj, Norveškoj, Austro-Ugarskoj, Nizozemskoj, Španiji i Rusiji. Razlika je u ovim državama postojala tek u tome, što je u jednima svaki vlasnik zemlje bio ovlašten, da uz neka ograničenja (lovačka karta, lovostaja i slično) sam izvršuje pravo lova, dok je u drugima ovakovo neposredno izvršivanje prava lova bilo dopušteno samo onim vlasnicima zemlje, koji su imali zakonima propisanu i za racionalni uzgoj divljači dostatno veliku spojenu površinu zemljišnog posjeda. Svi ostali manji posjednici imali su doduše u tim državama pravo lova kao vlasnici zemljišta, ali toga prava nisu mogli izvršivati sami, nego je lov davan u zakup u njihovu posrednu ili neposrednu korist. Ovaj je potonji sistem utemeljen na iskustvima, stečenim već kratko vrijeme nakon 1848. godine, kada se na sve strane počelo loviti u tolikoj mjeri, da je prijetilo potpuno upropaštenje divljači i lovstva. Kako je pak u općem interesu, da se lov sačuva kao grana narodne privrede, propisane su zakonima razne mjere, kojima je pravo lova pojedinih zemljovlasnika dovedeno u sklad sa tim javnim interesima.

Ne može biti nikakove sumnje, da su činjenice dokazale prednost ovoga t. zv. zakupnoga sistema pred svim drugima. U državama, u kojima je taj sistem proveden, broj je divljači nesravnjivo veći nego u onima, gdje svaki vlasnik zemlje slobodno lovi na svome posjedu. Te države imadu danas razvijeno lovno gospodarstvo sa znatnom godišnjom proizvodnjom divljači koliko za potrebe zemlje, toliko i za izvoz. Osim toga vlasnici zemlje, na kojoj se lovi, imadu pravo, da od zakupnika lova dobiju naknadu svake štete, koja im nastane bilo od izvršivanja lova, bilo od divljači. Konačno lov je pristupačan svima gradjanima podjednako, a ne samo vlasnicima zemlje, dakle stanovnicima gradova jednako kao i seljacima. Ovo potonje naročito je važno u zemljama znatno napučenim koliko obzirom na etičke vrijednosti lova (kao upoznavanje prirode i života divljači, kretanje po polju i šumi, odmor stanovnika velegrada u slobodnoj prirodi itd.), toliko i obzirom na koristi, što ih turizam lovaca donosi udaljenim i siromašnim krajevima. Nasuprot tamo, gdje svaki može da lovi na svojoj zemlji divljač je gotovo nestala, izuzevši na velikim posjedima i tamo, gdje je nekima uspjelo uz velike novčane žrtve sklonuti više manjih posjednika, da dragovoljno dadu svoje pravo lova u zakup, kod čega dolazi do ucjenjivanja i raznih parnica, kada samo o jednome ili dvojici ovisi, hoće li moći doći do takovog zakupa ili ne. Na taj je način primjerice uredjeno i danas pravo lova u Francuskoj, gdje je još u

[6]) Moyat o. c.

glavnome na snazi zakon od 1844. godine i gdje faktično samo veleposjednici imadu uredjena i doista dobra lovišta. Mali posjednici tu doduše imadu pravo lova na svojoj zemlji, ali im je od toga slaba korist, kada nemaju što da love. Francuska s toga uvaža godišnje veoma znatne količine divljači[7]) i ako bi po konfiguraciji tla i klimi mogla proizvoditi i daleko preko svojih potreba. Svakako je zanimljivo, da je u Alzasu i Loreni prigodom 1922. godine provedenoga općega glasanja općinskih zastupstva o tome, ima li se pridržati zakupni sistem ili uvesti francuski zakon od god. 1844., glasalo 965 općina, da se pridrži sadašnji zakon, 375 općina da se pridrži uz neke promjene, a samo 360 općina da se uvede francuski zakon.[8]) Uslijed toga i danas tu postoji prijašnji njemački zakon na zakupnom načelu. Jednako i nastojanje vrhovne francuske organizacije St. Hubert Club de France ide za tim, da se uvede zakupni sistem, a zagovaraju to i mnogi francuski stručni autori.

II. — Što se tiče krajeva današnje Jugoslavije, u Hrvatskoj je lov u XIV. vijeku utvrdjeni privilegij plemstva, na dvorovima srpskih kraljeva spominju se već u XI. vijeku zvanja sokolara i psara, dok su pravo na lov osim kralja imala samo velika vlastela. U kasnije vrijeme treba razlikovati dva područja. Na onima, koja su bila dio Austro-Ugarske, pravo lova je prešlo sve faze do godine 1848. kao i u ostalim zemljama zapadne Europe. Nakon godine 1848. spojeno je pravo lova s vlasništvom zemlje, a zatim je proveden i zakupni sistem, izuzevši u Dalmaciji, gdje je lovljenje bilo zabranjeno bez naročitoga dopuštenja vlasnika zemlje (§ 3. zakona od 13. veljače 1882.). Nasuprot na onima područjima Jugoslavije, koja su bila potpala pod tursku vlast, pravo lova nije stoljećima bilo nikako uredjeno. Turci su puštali, da svatko lovi, gdje i kako mu se svidi, a kako su ti krajevi bili dosta rijetko naseljeni i obilovali šumama, tako da se divljač opet mogla množiti, nije ta sloboda lova do najnovijega vremena nanosila veće štete. Ipak su primjerice jeleni, kojih je nekada u Bosni bilo dosta, tamo sasvim nestali.

Prvi je knez Miloš uvidio potrebu, da se spriječi prekomjerno tamanjenje divljači i izdao zapovjed od 25. travnja 1840., kojom je uredjeno pitanje lovostaje i lov na neke vrste divljači potpuno zabranjen.[9]) Pravi zakon o lovu donesen je u Srbiji godine 1898. i to osnovan na regalnom sistemu, po kome si je država prisvojila pravo lova bez ikakova obzira na to, čija je zemlja. Isto tako bila je učinila Austrija nakon zaposjednuća Bosne zakonom od god. 1883. i kasnije 1893., kojim su potonjim zakonom odredjeni rezervati za uzgoj divljači. U Crnoj Gori postojalo je takodjer regalno pravo lova, ali je zakonom od godine 1907. već predvidjeno, da pojedina plemena i općine mogu davati lov u zakup.

[7]) De Lesse André: Classe, Élevage et Piège age, Paris 1925.
[8]) Delécraze: Ou en est la chasse en France, Paris.
[9]) Marinović Milan dr.: Privredni značaj lova u ugoslaviji, Beograd 1930.

U našoj je dakle državi sve do donošenja zakona o lovu od 5. prosinca 1931. pravo lova bilo osnovano na dva sasvim različita i u sebi protivna sistema, regalnom i dominalnom ili zakupnom. Novim je zakonom usvojeno u svoj Europi (izuzev Italiju, gdje vlasnik zemlje može tek zabraniti lov na svojoj zemlji, i neke kantone Švicarske) priznato načelo, da je pravo lova spojeno s vlasništvom zemlje i da pripada vlasniku zemlje.

III. — Pitanje, čija je divljač, zadaje pravnoj teoriji već odavna dosta muke. Divljač se u slobodi kreće, ona dakle može prelaziti i granice zemljišnih posjeda, ona je sad tu sad tamo. Najviše se teorija oslanja na već spomenuto shvaćanje rimskoga prava i tvrdi se, da je divljač »res iullius«, te da »cedit primo occupanti«. Vlasništvo divljači sticalo bi se dakle naprosto okupacijom, a okupaciju mogao bi izvršiti tko mu drago, jer da svaki čovjek ima prirodno pravo okupirati sve res nullius. Ova teorija u svojim konsekvencijama dovodi do toga, da smatra da i divljač, što ju uhvati, zvjerokradica, postaje aktom okupacije njegovom svojinom. On doduše da može biti kažnjen, ovlaštenik lova da ga može tužiti i na naknadu štete, ali vlasništvo divljači da mu svakako ostaje.[10]) Ovo je čista primjena rimskoga prava, koje — kako smo već istaknuli — uopće nije poznavalo propisa o lovu, nego je samo pružalo zaštitu vlasniku zemljišta protiv svakoga, koji bi htio bez njegove dozvole obilaziti njegovom zemljom. Druge teorije uzimlju u obzir, da gradjanski zakoni većine zemalja ograničuju pravo okupacije. Tako primjerice § 382. o. g. z. odredjuje, da »svaki član države može prisvojenjem steći stvari, koje nisu ničije, ako to pravo nije ograničeno po zakonima političkim ili ako nekojim članovima ne pristoji preče pravo prisvojiti ih«. Pošto pak lovni zakoni ne samo ograničuju to opće pravo okupacije divljači, nego dapače to pravo izričito pridržavaju ovlašteniku lova, to pretstavnici te teorije tvrde, da zvjerokradica ne može okupacijom steći vlasništvo divljači, ali da to vlasništvo ne stiče ni ovlaštenik lova, jer on uopće nije okupirao po zvjerokradici ulovljenu divljač. Iz toga bi onda proizlazilo, da divljač, koju je zvjerokradica već i odnio iz lova, ostaje i dalje res nullius, stvar ničija, sve dok ne bi došla u ruke ovlaštenika lova, ili dok je ne bi steklo treće lice u dobroj vjeri.[11]) Do čega ova teorija dovodi, vidi se po tome, što bi prama njoj divljač čak i u loncu zvjerokradice još uvijek bila stvari ničijom.

Da bi se izašlo iz zbrke ove teorije opet drugi ispravno navode, da divljač u času, kad je zvjerokradica ubije, postaje smjesta vlasništvom onoga, koji je ovlaštenik lova, ali to u stvari točno shvaćanje pogrešno tumače time, da se zvjerokradica imade smatrati nedragovoljnim zastupnikom ovlaštenika lova.[12])

Sve ove teorije medjutim nisu shvatile to pitanje s prave strane. U nastojanju, da stvar navuku na kalup rimskog prava, čiji je privatno-pravni sistem preuzak, da se u nj smjeste pravne tekovine novijeg ekonomskog i socijalnog razvitka (jednako n. pr. stoji stvar i sa pravom na ime, firmu, autorsko ili patentno pravo i t. d.) pustile su s vida koliko samu bit lova kao atributa vlasništva zemlje, toliko i razvitak pravnih odnošaja lova modernoga doba.

10) Larcher: Reportoire alphabetique du droit de chasse, Paris 1902.

11) Dernbuurg i Bauer Josef: Die Jagdordnung vom 15. Juli 1907., Neudamm 1909.

12) Ehrenzweig, Stubenrauch, Demelius.

Prije svega pogrešno je, kako to ispravno navodi Jaehner, da se sticanje vlasništva divljači prosudjuje s gledišta nekog prirodnoga prava okupacije stvari ničijih, koje da svakome pripada, jer takovo pravo u istinu ne postoji. Haerdtl takodjer naglasuje, da sva ta teorija o pravu okupacije potiče samo od nedostatnoga razlikovanja objektivnoga i subjektivnoga prava. Nema uopće subjektivnoga prava pojedinca na okupaciju stvari ničijih, nego postoji samo ovlaštenje objektivnoga prava, da pojedinac može okupirati stvari ničije, pa i to samo u koliko se ne protive naročiti propisi. Čim pako zakon to ovlaštenje ograniči odredbom, po kojoj divljač na nekom zemljištu smije okupirati samo vlasnik toga zemljišta ili onaj, koji je naročito stekao ovlast lovljenja na tome zemljištu, tada istodobno svim drugima uskraćuje to ovlaštenje i čini ih pravno nesposobnima, da na tom zemljištu okupiraju divljač, t. j. zakon ne priznaje, da vlasništvo divljači mogu steći okupacijom i oni, kojima je naročitim propisom oduzeta sposobnost za akt okupacije.[13]) Iz ovoga slijedi da zvjerokradica ne može steći vlasništvo nepovlasno ulovljene divljači. Tko pako, kada i na koji način stiče vlasništvo divljači pokazat će slijedeća razlaganja.

IV. — Za prosudjivanje ovih pitanja je potrebno, da se razmotri sama bit lova kao atributa vlasništva zemlje, jer gotovo svi noviji zakoni, pa tako i zakon od 5. prosinca 1931. (§ 1.), izričito ističu, da je pravo lova spojeno s vlasništvom zemlje. Tu valja napomenuti, da možda i nije teoretski ispravno govoriti o nekom pravu lova, bar tako dugo ne, dok lov izvršuje sam vlasnik zemlje, jer on to čini na osnovu svoga prava vlasništva, a ne na osnovu posebnog prava lova.[14]) Posebno pravo lova nastaje strogo uzevši tek onda, kada ovlaštenje izvršivanja prava lova prelazi s vlasnika zemlje na treće osobe, bilo to sad na osnovu privatnopravne pogodbe (n. pr. zakup izdvojenog lovišta), bilo na osnovu javnopravnog propisa (dražba opć. lovišta). No kako se izraz »pravo lova« u običnom govoru udomaćio bez obzira na ovo razlikovanje, upotrebljavat će se taj izraz ovako i u ovim razlaganjima.

Haerdtl i Jaehner ispravno naglašuju, da je vršenje lova samo jedan način gospodarskog iskorišćivanja zemlje, pa se prama tome lovno gospodarstvo ima prosudjivati baš tako kao poljoprivredno ili šumsko gospodarstvo. Valja naime držati pred očima, da se pod lovom ne razumijeva samo okupacija divljači, nego i čitav niz drugih djelovanja (§ 1. zakona od 5. XII. 1931.), a medju njima i ovlaštenje divljač gajiti i razmnožavati. Vlasnik zemlje dakle može iz lova crpsti i znatne materijalne koristi umno-

13) Haerdtl: l. c. str. 29 i slj.

14) Haerdtl o. c.

žanjem divljači i unovčenjem njenoga mesa, kože i krzna, prodajom uhvaćene žive divljači u rasplodne svrhe, davanjem lova u zakup i t.d. Uz to se u posljednjih dvadesetak godina uobičajilo, da se prodaje i t. zv. pravo odstrela jelena, srnjaka, divokoza i druge divljači, t. j. vlasnik lovišta dozvoljava uz stanovitu taksu po komadu drugome lovcu, da u njegovom lovištu loci i ubije odredjeni broj divljači. Kako se za takav odstrel plaćaju vanredno visoke svote, primjerice za kapitalnoga jelena 20.000 dinara i više od komada, to je očito, da se tu radi o osobito znatnom prihodu. Poznati su slučajevi, da pravo lova, odnosno davanje odstrela nosi vlasniku zemlje više, nego što iznosi prihod šume, u kojoj se odstrel prodaje. Poznato je dalje, da se u mnogim racionalno upravljanim lovištima divljač i umjetno uzgaja, t. j. divlja perad se zatvara u voliere, odakle se kokošima za vrijeme ležanja dnevno oduzimaju jaja, da bi ih se natjeralo, da iznesu što više nego normalni broj. Jaja stavljaju se u strojeve za izvaljivanje ili pod domaće kokoši, a izvaljeni se mladi hrane umjetno spremljenom hranom, dok ne budu sposobni, da ih se pusti na slobodu. Isto tako puštaju se u lovišta izdaleka nabavljeni zecevi, srne, jeleni, fazani i t. d. u svrhu, da se postigne veći broj divljači, kako bi se onda u lovnoj sezoni, baš tako kao u polju za vrijeme žetve, iskoristio prirodni i umjetni rasplod. Uz to se divljači postavljaju solišta, nosi se hrana preko zime, poduzimaju se najrazličitije, često i veoma skupe mjere, da joj se omogući nesmetani razvoj i pruži zaštita. Tu se dakle radi o djelatnosti, kojoj doduše s gledišta pojedinca može biti uzrokom želja za lovom kao sportom, no koja se s općega gledišta ukazuje kao sasvim gospodarska djelatnost. Ili zar se može opravdano poreći, da onaj, koji u svoje lovište pušta i u njemu stalno goji srne, zeceve, fazane i t. d., imade na njih i na njihov priplod analogno pravo kao i primjerice onaj naš turopoljski seljak na svinje, koje je istjerao u nepregledne šume, pa često ni sam nezna, je li mu se krmača oprasila i sa koliko mladih? A uz to ovlaštenik lova mora platiti i svaku štetu, koju po njemu uzgojena divljač počini. Konačno valja imati pred očima i to, da mnogi posjedi, koji radi svojih osebina nisu podesni ni za poljoprivredu ni za šumarstvo, kao primjerice kameniti predjeli visokih planina, često vlasniku odbacuju jedinu korist baš samo od lovnoga gospodarstva, kako to vidimo kod mnogih lovišta divokoza, čiji su prihodi veći od najboljih alpskih pašnjaka. Doista u svemu danas više ne može biti sumnje o tom, da je lov grana narodnoga gospodarstva, te da je divljač kao prihod lova zapravo prihod od zemlje, dakle zemljišna renta.

Kada se prihod od lova prosudjuje kao zemljišna renta, sasvim je svejedno, radi li se o vlasniku zemljišta, koji na osnovu § 4. zak. o lovu sam izvršuje lov, ili o vlasnicima, čija se zemljišta po § 5. udružuju u općinska lovišta. I u jednom i u drugom slučaju pravo lova pripada vlasniku zemlje, samo ga u prvom slučaju vlasnik može sam i vršiti, dok je u drugom slučaju kao i u slučaju § 15. z. o. l. izvršivanje prava lova u javnome interesu očuvanja lovstva doduše ograničeno, ali i tu samo pravo lova ostaje ipak zemljovlasnicima. Da je tome tako, vidi se iz toga, što svaki vlasnik zemlje može opet izvršivati

svoje pravo lova, ako udovolji uslovima §§ 4. i 15. z. o. l. (n. pr. ako ogradi svoju zemlju kao zvjerinjak, ako poveća posjed na 200 ha i t. d.), kao i iz toga, što svaki vlasnik zemlje po § 13. z. o. l. ima pravo na dio zakupnine, koji odgovara površini njegovog zemljišta, pa dakle svoju rentu prima u vidu zakupnine. Što se pako tiče onoga, koji bilo na osnovu privatnopravne pogodbe, bilo na osnovu javnopravnih propisa o lovu steče pravo vršenja lova na tudjoj zemlji, to njemu pripada pravo vodjenja lovnoga gospodarstva na toj zemlji i ubiranje prihoda od toga gospodarstva baš tako, kako primjerice užívaocu pripada pravo vodjenja poljoprivrednoga ili šumskoga gospodarstva i ubiranje prihoda od ovih.

Ako se sad pobliže posmotri odnos vlasnika zemlje spram divljači, pada prije svega u oči, da se divljač u svojoj prirodnoj slobodi kreće, pa da se ona dakle tako dugo, dok je na slobodi, može i udaljiti sa zemlje pojedinoga zemljovlasnika. U ovome i leži razlog tolikih zabuna u teoriji, jer se iznosi, da nitko ne može pokretnu divljač nazivati svojom. Tu je medjutim pušteno s vida, da se uopće ne radi o divljači, dok je u prirodnoj slobodi, nego da je za prosudjivanje svih pravnih odnosa, naročito prava vlasništva, odlučan čas, u koji divljač g u b i t u s v o j u p r i r o d n u s l o b o d u kretanja bilo prirodnim uginućem bilo time, što je uhvaćena ili ubijena. Kod prosudjivanja pitanja, kada se i čime stiče vlasništvo divljači, ima se uvijek pred očima divljač, koja je izgubila prirodnu slobodu, jer ona tek time, što je uhvaćena ili ubijena postaje pokretnom stvari u smislu gradjanskoga prava (§ 295. o. g. z., § 187. srp. gradj. zakona).[15]) Onim pak časom, kada je divljač postala pokretnom stvari u smislu gradjanskoga zakona, ona se više ne može kretati, ona više ne može ostaviti zemljišta, na kome je svoju slobodu izgubila, pa dakle za nju u smislu novijega lovnoga zakonodavstva, po kome pravo lova pripada isključivo vlasniku zemlje, vrijede ista načela, koja vrijede za pobrane plodove (fructus separati), t. j. oni postaju vlasništvom onoga, čija je zemlja ili koji je ovlašteno uživa.

Haerdtl (str. 31.) kaže: »Sticanje vlasništva divljači je baš tako posljedica isključivoga uporabnoga odnosa spram zemlje, kao što je to i sticanje vlasništva poljskih plodova, voća i t. d. Divljač, odbačeno rogovlje, jaja i slično postaje vlasništvom posjednika zemlje samim

15) § 295. o. g. z. glasi: »Trava, stabla, plodovi i sve stvari, koje zemlja radja na svojem površju, ostaju dotle nepokretna imovina, dok nisu rastavljene od zemljišta i poda. I same ribe u ribnjaku i divljač u šumi, postaju onda tekar dobro pokretno, kada su ribe ulovljene i divljač uhvaćena ili ubijena«.

§ 187. srp. gradj. zakona glasi: »Trava, drva plodovi i sve, što zemlja izdaje, je nepokretno dobro, dok god se od zemlje ne odvoji. I same ribe u vodi, i divljač u šumi postaju tek onda pokretnim dobrom, kad se riba ulovi i divljač uhvati ili ubije«.

Iz ovih se zakonskih propisa vidi, da je zakonodavac očito htio istaknuti, da je divljač u šumi, sve dok ne bude uhvaćena ili ubijena, baš tako pripadnost zemljišta, kao i trava, stabla, plodovi i slično te da ubijanje i hvatanje ima pravni učinak jednak onome separacije plodova. (Haerdtl.)

časom hvatanja ili ubijanja, ma tko to izvršio, ili prirodnim uginućem divljači, a ne tek uzimanjem u posjed.

Uhvaćena ili ubijena divljač nije drugo no žetveni prihod lovnoga gospodarstva. Dalje: »Prihod lova je prihod zemlje. S ovog nacionalno-ekonomski, ali i juristički opravdanog gledišta može se iskorišćivanje lova smatrati jedino gospodarskim iskorišćivanjem zemlje, kod čega divljač pretstavlja prihod, proizvod ili plodove zemlje«. — Jaehner (str. 37.) upozorava, da je prihod lova u stvari zemljišna renta, pa da zato kod divljači kao ni kod drugih dijelova zemljišne rente nije potreban neki naročiti akt uzimanja u posjed. Posjed uopće nije potreban, da se uzmogne podići vlasnička tužba na pojedine komade zemljištne rente. Pa i onda, kad ovlaštenik lova ubije divljač, nije okupacija materijalno-pravni razlog sticanja vlasništva. Lov je po današnjem pravnom shvaćanju izljev vlasništva zemlje, pa je dakle hvatanje ili ubijanje divljači samo način, po kome divljač postaje prihodom. Da pako onaj, koji je ovlašten vršiti lovno gospodarstvo, podiže i odnosi ubijenu ili uhvaćenu divljač, nije nego izvršivanje već stečenoga vlasništva baš tako, kao što je to podizanje i uzimanje poljskoga ploda nakon separacije.

V. — Ovakvomu shvaćanju nije protivan nijedan propis o. g. z., ali jest § 235. srp. gradj. zakonika, po kome je divlje zvjere šumsko onoga, koji ga uhvati ili ubije. Tu valaj imati na umu, da su tvorci srp. gradj. zakonika imali pred očima stanje, po kome je do godine 1840. svaki slobodno lovio, gdje je htio, a i onda je tek propisano, »kada i gdje nije slobodno loviti«. I doista sve do donošenja zakona od 5. prosinca 1931. u Srbiji je lov po zakonu od 1898. pripadao državi, divljač je dakle bila in bono publico, vlasnik zemlje nije imao nikakovo pravo ni na lov ni na divljač, pa je stoga jasno, da je divljač u času, kad je hvatanjem ili ubijanjem postala pokretnom stvari, bila res nullius i da je pripala onome, koji ju je ubio ili uhvatio. Ovo je stanje stvari medjutim iz temelja promijenjeno zakonom o lovu od 5. prosinca 1931. Po § 1. toga zakona »pravo lova spojeno je sa svojinom zemljišta i pripada sopstveniku zemljišta«. Divljač nije više in bono publico, čim ta odredba zakona stupi na snagu, pa se s toga po načelu »lex posterior derogat priori« mora uzeti, da je § 235. srp. gradj. zak. derogiran zakonom o lovu i da će izgubiti važnost, čim u smislu § 96. i slijedećih z. o. l. na teritoriju današnjeg regala budu provedene odredbe glave I. zakona o lovu.

U do sada navedenom prikazano je, da se divljač po gradjanskom pravu imade smatrati pripadnošću zemlje jednako kao i trava, plodovi, drvo i t. d., te da njeno ubijanje ili hvatanje ima pravni učinak jednak onome separacije plodova. Pošto pak po zakonu o lovu pravo lova pripada vlasniku zemlje, to iz toga slijedi, da je pravo lova atribut vlasništva zemlje, odnosno da »iz vlasništva zemlje izviruće isključivo ovlaštenje upotrebljavanja zemlje u svrhe lovnoga gospodarstva dovodi i do isključivoga sticanja vlasništva divljači, baš tako kako isključivo ovlaštenje uporabe zemlje u svrhe poljoprivrednoga ili šumskoga gospodarstva dovodi do isključivog sticanja vlasništva plodova i drva. Pravo na prihod od lova jednako je pravu na prihod od plodova, nastaje pak prihod od lova u času, kada divljač na ma koji način i po bilo kome izgubi slobodu, t. j. kada bude ubijena ili uhvaćena ili kad prirodnim načinom ugine.«[10])

Uz ova teoretska razmatranja ne valja pustiti s vida ni faktično shvaćanje naroda u krajevma, gdje je do sada važio dominalni sistem. U tim krajevima naš seljak znade, da je divljač ovlašten loviti samo onaj, koji ima svoje izlučeno lovište na svojoj zemlji, ili onaj, koji je uzeo lovište u zakup. On znade i to, da mu je ovlaštenik lova dužan nadoknaditi svaku štetu, koju divljač počini, pa iz svega toga svojom jasnom logikom zaključuje, da je divljač onoga, koji ju čuva i koji za nju plaća naknade štete. Ovome shvaćanju i unatoč tu i tamo iznašanih demagoških krilatica o općoj slobodi lova i t. d. seljak daje najboljega izražaja, kada dolazi k vlastima ili ovlašteniku lova i traži, da ovaj nadoknadi štetu, koju su počinili »njegovi zecevi« ili »njegovi fazani«, čime jasno označuje, da divljač smatra njegovim vlasničtvom.

VI. — Iz svega ovoga bez sumnje slijedi, da onaj, koji nepovlašteno uhvati ili ubije te prisvoji pojedini komad divljači, koji je u času, kad je ubijen ili uhvaćen, postao vlasništvom ovlaštenika lova, počinja kradju baš tako kao i onaj, koji ukrade plodove s polja ili drvo iz šume. Ne postoji kod nas nikakov naročiti zakon, koji bi ovakovo nepovlasno prisvajanje tudje divljači izuzimao ispod udara § 314. krivičnoga zakonika, jer zakon o lovu kažnjava samo akte lovljenja (§ 88. toč. 1. z. o l.), t. j. proganjanje, hvatanje i ubijanje, a ne i prisvojenje ubijene divljači te upotrebljavanje iste u svoju korist. Nije s toga točno mišljenje, koje je izneseno nakon donošenja novoga krivičnog zakonika, a po kome bi se prisvajanje divljači po zvjerokradici imalo kvalificirati po § 322. kriv. zakonika, nego će u pravilu postojati sva kriterija § 314., dok će se § 322. imati primijeniti samo u iznimnim slučajevima, kada bude utvrdjeno, da nema prisvajanja u svrhu pribave imovinske koristi, kao n. pr. ako zvjerokradica uzme samo lovačku trofeju (pero, rogovlje i slično). Takovi su pak slučajevi vanredno rijetki, jer je van svake sumnje, da se u ogromnoj većini slučajeva bespravnoga lovljenja radi o čistom deliktu iz koristoljublja.

[10]) Haerdtl o. c.

Potpuni priziv

Napisao dr. Devčić Mile, zamjenik drž. tužioštva u Varaždinu

Protiv presude suda pojedinca okružnog suda i sreskog suda je dopušten pravni lijek priziva (§ 390. odj. 1 kp). Ovaj priziv se zove potpunim, jer u sebi može obuhvaćati funkcije kako revizije, tako i nepotpunog priziva. Njime se može napadati presuda suda pojedinca kako s razloga, s kojih se može izjaviti revizija, tako i s razloga, s kojih se može upotrijebiti i nepotpuni priziv. Što više, ovim se pravnim lijekom može napadati presuda suca pojedinca i zbog odluke o krivivi, što nije slučaj niti kod revizije, niti kod nepotpunog priziva.

O prizivu protiv presude suca pojedinca okružnoga suda odlučuje apelacioni sud, a o prizivu protiv presude suca sreskoga suda okružni sud (§ 390. odj. 2. kp.).

Potpuni priziv jedini je pravni lijek protiv presude suca pojedinca, kada je izrečena u prisutnosti okrivljenikovoj. Protiv presude, koja je izrečena u otsustvu okrivljenika, može okrivljenik, ako nije na svoje zahtijevanje oslobodjen, da lično dodje pred sud, pored priziva u roku predvidjenom za izjavu ovoga, predati i molbu za povraćaj u predjašnje stanje, kojom opravdava svoje izostajanje sa pretresa (§ 391. od. 1. al. 1. kp). Ako sudac odbaci molbu za povraćaj u predjašnje stanje, može se okrivljenik žaliti protiv rješenja, kojim je molba odbačena.

Žalba se mora izjaviti unutar roka od tri dana po objavi ovoga rješenja. Žalbu podnosi sudac prizivnomu sudu zajedno sa prizivom protiv presude, ako je i ovaj izjavljen (§ 391. odj. 4. kp.).

Priziv se može izjaviti: 1. zbog povrede zakona (§ 392. br. 1 u vezi sa § 335. kp.); 2. zbog odluke suda o krivici tj. o dokazu činjenica (§ 392. br. 2 kp.); 3. zbog odluke suda o kazni; o mjerama bezbjednosti, o privatno-pravnim potraživanjima i o troškovima krivičnoga postupka, kao i zbog odluke o priznanju ili nepriznanju olakšica pri izvršenju kazne (§ 392. od. 3. kp.)

Ad I. Povrede zakona.

Priziv zbog povredâ zakona može se kao i revizija zasnivati kako na povredama materijalnoga, tako i na povredama formalnoga zakona. U pogledu povreda materijalnoga zakona, može se priziv zasnivati na istim onim povredama, na kojima i revizija (§ 393. br. 2 kp.). U pogledu povreda formalnoga zakona postoji izvjesna razlika izmedju priziva protiv presude suca pojedinca okružnoga suda i priziva protiv presude suca pojedinca sreskog suda.

Priziv protiv presude suca pojedinca okružnoga suda može se zasnivati na ovim povredama formalnoga zakona: a) ako sud nije bio obrazovan, kako treba, ili ako je sudio sudac, koji je po ovom zakonu isključen (§§ 28., 29. i 385. u vezi sa § 393. br. 1 kp.); b) na svim povredama, spomenutim u § 336. br. 4—10 (§ 393. br. 2 kp.)

Priziv protiv presude sreskoga suca može se zasnivati na ovim povredama: a) na istim povredama kao i protiv presude suca pojedinca okružnoga suda navedenim gore pod a) (§ 393. br. 1 kp.); b) na svim povredama, spomenutim u § 336. br. 4—8 (§ 393. br. 2 kp.); c) ako sreski sudac nije bio mjesno nadležan (§ 393. br. 3 kp.); d) ako presudom sreskog suca nije bilo riješeno o zahtjevu ovlaštenoga tužioca ili vlasti, ili nije bilo riješeno o sadržaju prijave (§ 375. br. 1. i 2. u vezi sa § 393. br. 4. kp.); e) ako je sreski sudac izrečenom presudom prekoračio zahtjev državnoga ili privatnoga tužioca (§ 393. br. 5 kp.).

Točke d) i e) zamjenjuju točke br. 9 i 10 iz § 336., jer pred sreskim sudom nema formalne optužbe. Zbog toga se u postupku pred sudom može pobijati i mjesna nadležnost prizivom.

Povrede formalnoga zakona, koje se mogu napadati prizivom, dijele se kao i kod revizije, na apsolutne i relativne.

Relativne su i ovdje one, koje su pomenute u § 336. br. 4 i 5 kp., što izilazi iz § 393. odj. 2. kp., gdje s kaže, da će se i kod potpunoga priziva primjenjivati propisi § 338. odj. 3—6. Prema tome se ni u prizivu na ove povrede ne može pozivati u korist okrivljenikovu, ako se nesumnjivo vidi, da povreda formalnosti nije mogla za okrivljenika biti ni od kakva nepovoljna utjecaja na odluku suda (§ 338. odj. 3. al. 1.). Na štetu okrivljenikovu može se tužilac u prizivu pozivati na ove povrede samo onda, ako se vidi, da je povreda formalnosti mogla biti pri odluci suda od nepovoljna utjecaja na optužbu, i ako se pored toga tužilac povodom te povrede protivio i zahtijevao, da sud donese rješenje (§ 338. odj. 3. al. 2 kp.). Iz § 393. odj. 2. kp. izilazi nadalje, da će sud povodom ma čijega priziva povrede formalnoga zakona, navedene u § 336. br. 7 i 8 uzimati u obzir po službenoj dužnosti (§ 338. odj. 4. kp.).

Povrede materijalnoga zakona, uzimat će prizivni sud u obzir i po službenoj dužnosti samo onda, ako su se dogodile na štetu okrivljenikovu. Po službenoj dužnosti uzimat će prizivni sud ove povrede i onda, ako su se dogodile i na štetu koga od suokrivljenika, koji nije izjavio priziv, ili barem ne u tom pravcu. (§ 393. odj. 2 u savezu sa § 338. odj. 5. kp.).

Ad 2. Odluka suda o krivici.

Zbog odluke suda o krivici može se napadati prvostepena presuda suca pojedinca prizivom ne samo na osnovu činjenica i dokaza, koje je uglavio prvostepeni sudac, nego i na osnovu posve novih činjenica i dokaza (§§ 394. odj. 4., 396 odj. 1. i 399. odj. 4. kp.). Ovim se prizivom napada odluka suda o krivici t. j. odluka o pitanju djela i dokaza, bez obzira, da li je pobijana odluka sadržana u osudjujućoj ili u oslobadjajućoj presudi. Zakon u tom pravcu ne čini nikakve razlike (§ 392. br. 2 kp.). Prizivni sud nije dužan, da se ograniči samo na ispitivanje napadnute presude, nego može narediti i novi pretres, na kome na osnovu novoga dokaznog postupka donosi odluku (§§ 404. i 405. kp.).

U pogledu novih činjenica i dokaza postoji bitna razlika izmedju revizije i potpunoga priziva. Dok se u reviziji može žalilac pozivati na nove dokaze i činjenice radi dokaza tvrdnja, iznesenih u reviziji, samo u toliko, u koliko se ove činjenice i dokazi tiču povreda formalnoga

zakona iz broja 2., 4. i 5. §-a 336. (§ 340. odj. 2. kp.), dotle se u prizivu može pozivati na nove dokaze i činjenice neograničeno (§§ 394. od. 4., 396. od. 1. i 399. od. 4. kp.).

Ad 3. Odluka suda o kazni; o mjerama bezbjednosti, o privatnopravnim potraživanjima i o troškovima krivičnoga postupka, kao i o priznanju ili nepriznanju olakšica pri izvršenju kazne.

Priziv protiv ovih odluka ravan je nepotpunomu prizivu protiv presude okružnoga kao zbornoga suda.

Priziv zbog odluke o krivici, izjavljen u korist okrivljenikovu, sadržava u sebi i priziv zbog odluke o kazni i mjerama bezbjednosti, o privatno-pravnim potraživanjima i o troškovima. (§ 392. odj. 2. kp.). Priziv mogu izjaviti sva ona lica, koja imaju pravo na reviziju i na nepotpuni priziv. (§ 394. odj. 1. al. 1. kp.). Jedina razlika postoji u pogledu odluke o privatno-pravnim potraživanjima. Protiv ove odluke može na štetu okrivljenika, koji je oglašen krivim, izjaviti priziv privatni učesnik, ako je sa svojim potraživanjem djelimice upućen na gradjansku parnicu (§ 394. odj. 1. al. 2. kp.). Toga prava nema privatni učesnik protiv odluke okružnoga kao zbornoga suda u pogledu privatno-pravih potraživanja. (§§ 302. i 332. odj. 3. kp.).

Kao što revizija i nepotpuni priziv, tako se i potpuni priziv sastoji od izjave i opravdanja. Priziv se izjavljuje pismeno ili usmeno u zapisnik kod suda, koji je sudio, za tri dana po objavi presude (§ 394. odj. 2. al. 1. kp.). Ovaj rok za državnoga tužioca, ako nije bio na pretresu, i za okrivljenika, protiv koga je izrečena presuda u njegovom otsuću, teče od dana dostave presude. (§ 394. odj. 2. al. 2. kp.). Okrivljeniku se mora dostaviti presuda po službenoj dužnosti, ako je izrečna u njegovoj odsutnosti uvijek (§§ 290., 333. od. 1. st. 2. i 389 odj. 4. kp.), a državnomu tužiocu i u postupku pred sreskim sudom samo onda, ako je o djelu, za koje se goni po službenoj dužnosti izrečena presuda, kojom se okrivljenik posve ili djelomično oslobadja od optužbe ili se odbija zahtjev državnoga tužioca (§ 388. odj. 3. kp.).

Priziv se može izjaviti kako kod suda, koji je sudio, tako i kod sreskoga suda, koji je izvršio dostavu presude (§ 84. od. 2. kp.). Pravodobno izjavljeni priziv zadržava izvršenje presude, ali ne zadržava puštanje u slobodu okrivljenika, koji je u pritvoru ili u istražnom zatvoru, ako je protiv njega izrečena oslobodjujuća presuda (§ 280.) ili presuda, kojom se odbija optužba po § 276. kp. (§ 394. odj. 3. al. 1. kp.). Pošto izjavljeni priziv imade odložnu moć, to osudjenik samo u onom slučaju može započeti izdržavanje kazne, ako je priziv upotrijebljen jedino protiv visine kazne (§ 394. odj. 3. al. 2. kp.). Ako je dakle priziv upravljen protiv vrste kazne, imat će odložnu moć i ne će osudjenik moći da započne izdržavanje kazne.

Lice, koje je izjavilo priziv, ima pravo, da sudu preda i opravdanje priziva. Rok, u kome se opravdanje imade predati, iznosi osam dana. Ovaj rok teče od dana izjave priziva, ako žalilac nije zatražio prepis presude ni prije izjave ni pri izjavi priziva, a od dana dostave presude, ako je prije izjave ili pri izjavi zatražen prepis presude (§ 394. odj. 4. al. 1. kp.).

I opravdanje se može predati pismeno ili usmeno u zapisnik kod suda, koji je sudio, ili kod sreskoga suda, koji je izvršio dostavu (§ 84. odj. 2. kp.). Povraćaj u predjašnje stanje radi propuštenog roka za izjavu ili za opravdanje priziva dopušten je kao i kod revizije (§ 326. kp).. U opravdanju priziva može žalilac navesti i nove dokaze i nove činjenice, ako ih ima, ali mora tačno naznačiti sve okolnosti, koje su podobne za ocjenu ovih dokaza i činjenica (§ 394. odj. 4. al. 2. kp.). Opravdanje priziva je pravo, ali nije dužnost žalioca. Na izjavljeni priziv žalilac može, ali ne mora predati opravdanje. Nu, da bi se priziv uzeo u pretres, mora žalilac bilo u izjavi bilo u opravdanju priziva točno navesti točke presude (§ 392.) kao i povrede zakona (§ 393. br. 1.—5. u vezi s § 336. i 337.), zbog kojih se presuda napada (§ 395. odj. 1.), jer će u protivnom slučaju prizivni sud odbaciti priziv kao nedopušten (§ 398. odj. 1. kp.).

Primjerak opravdanja priziva dostavlja sudac protivnoj stranci, koja ima pravo, predati sudu za osam dana svoje protivrazloge. I protivrazlozi se mogu predati pismeno ili usmeno u zapisnik kako kod suda, koji je sudio, tako i kod suda, koji je dostavu izvršio. U protivurazlozima mogu se navesti i novi protudokazi uz okolnosti, koje su važne za njihovu ocjenu (§ 396. odj. 1. kp.).

Prvostepeni sudac može sam odbaciti priziv jedino u slučaju, ako je izjava ili opravdanje dano kasno (§ 395. odj. 3. kp.). Čim stignu protivurazlozi ili ih se protustranka odreče ili isteče osam dnevni rok, šalje se priziv bez odlaganja prizivnomu sudu, izuzam slučaj iz § 395. odj. 3. kp. (§ 396. odj. 2. kp.).

Protiv rješenja suca, kojim odbacuje kasno danu izjavu ili opravdanje priziva, dopuštena je žalba prizivnomu sudu u roku od tri dana (§ 395. odj. 4. kp.).

Prizivni sud odlučuje o prizivu van sjednice, ili u sjednici, ili na javnom pretresu (§ 397. odj. 1. kp.). Van sjednice rješava sudac, koji je odredjen za izvjestioca s odobrenjem predsjednika vijeća, ili o tome, da spise odmah šalje višemu državnomu odnosno državnomu tužiocu na razmatranje, ili o tome, da se dopune, ako postoji potreba dopunjenja, ili dobavljanja razjašnjenja o povredi formalnosti istaknutoj u prizivu (§ 397. odj. 2. kp.).

O svakom prizivu vijeća prizivni sud u sjednici, čim državni tužilac vrati spise. Svakoj sjednici o prizivu mora biti prisutan viši državni odnosno državni tužilac, radilo se o deliktu, koji se goni po službenoj dužnosti, ili o deliktu, koji se goni po privatnoj tužbi, jer zakon prisustvovanje državnog tužioca traži pri svakom vijećanju (§ 397. odj. 3. kp.).

Poslije vijećanja u sjednici može prizivni sud priziv ili odbaciti ili uvažiti. Prizivni sud odbacuje priziv rješenjem ili kao nedopušten ili kao očigledno neosnovan. Kao nedopuštena odbacuje ga odmah ili po pribavljenju razjašnjenja. Ako nadje, da ga je izjavlio lice, koje nije za to ovlašteno uopće ili bar ne u onom smjeru, kako ga je izjavilo, ili ako se uredno odreklo od priziva, ili ako je priziv izjavljen kasno, ili ako nisu ni u izjavi ni u opravdanju pojedince i odredjeno naznačene točke presude, protiv kojih je priziv upravljen (§ 392. odj.

1.), ili povrede zakona, ako je priziv samo zbog njih izjavljen (§ 398. odj. 1. kp.).

Lice, koje ima pravo, da upotrijebi priziv, može ga se i prije istekloga roka odreći, a može i od već izjavljenoga priziva odustati pismeno ili usmeno u zapisnik kod suda (§ 325. odj. 3. kp.).

Prizivni sud će odbaciti priziv kao očigledno neosnovan, ako nadje, da je dopušten, ali nema razlogâ, sa kojih bi prvostepenu presudu valjalo poništiti ili preinačiti (§ 398. odj. 2. kp.). Rješenje za odbačaj priziva, bilo kao nedopuštena, bilo kao očigledno neosnovana, može prizivni sud donijeti i povodom vijećanja o žalbi na osnovu §-a 395. odj. 4., ako je žalba osnovana (§ 398. odj. 3. kp.). Ako je žalba neosnovana, prizivni se sud i ne upušta u rješavanje priziva.

Prizivni sud može u sjednici, donoseći rješenje o odbačaju priziva bilo kao nedopuštena bilo kao neosnovana, vršiti i svoje pravo, koje mu daje § 498. odj. 2. kp. (§ 398. odj. 4. kp.). Ovo pravo prizivnoga suda sastoji u tome, što će povodom ma čijega priziva, a po saslušanju državnoga tužioca, ako se uvjeri, da su povrijedjeni propisi o stvarnoj nadležnosti sudova (§ 336. br. 7. i 8., 338. odj. 4.), ili da je na štetu okrivljenikovu povrijedjen materijalni zakon (§ 337. br. 1.—3. i § 338. odj. 5.), ili da su iste povrede, radi kojih je donio odluku u korist okrivljenika, od koristi i za koga od suokrivljenika, koji nije uopće izjavio priziv, ili ne u tom smjeru, postupati po službenoj dužnosti, kao da je priziv izjavljen zbog tih povreda (§ 408. odj. 2. kp.). Ako je priziv dopušten i osnovan, donosi prizivni sud odmah u sjedcini ili presudu o samoj stvari ili rješenje, kojim poništava prvostepenu presudu i upućuje stvar na novi pretres.

I. Presudu o samoj stvari donosi prizivni sud u ovim slučajevima: 1. ako je priziv upravljen jedino protiv izrečene kazne, ili mjera bezbjednosti ili privatno-pravnih potraživanja ili troškova ili o priznanju ili nepriznanju olakšica pri izvršenju kazne. Pri ovoj presudi imade se prizivni sud držati načela § 327. i § 334. odj. 4. kp. (§ 399. odj. 1. u vezi sa § 392. br. 3. kp.); 2. ako nadje, da je sudac prvoga stepena na štetu okrivljenikovu prekoračio optužbu ili tužiočev zahtjev (§ 393. br. 2. u vezi s § 336. br. 10. i § 393. br. 5.), ili povrijedio materijalni zakon (§ 393. br. 2. u vezi s § 337. br. 1.—3.), u koliko su u prvostepenoj presudi utvrdjene činjenice, na kojima se po pravilnoj primjeni zakona mora zasnivati presuda (§ 399. odj. 3. kp.).

II. Rješenje, kojim poništava prvostepenu presudu i upućuje stvar na ponovni pretres istomu ili drugomu prvostepenom sucu svoga područja, koji se imade držati načela § 358. odj. 2., donosi prizivni sud u ovim slučajevima: 1. ako se povodom priziva zbog povrede formalnoga zakona uvjeri, da se mora narediti novi pretres pred prvostepenim sucem zbog povreda bitnih formalnosti postupka (§ 399. odj. 2. al. 1. kp.); 2. zbog nepotpuna ili neosnovana utvrdjenja odlučnih dokaza i činjenica (§ 394. odj. 4. i 396. odj. 1. kp. u vezi sa § 399. odj. 2. al. 2. kp.).

Kad se uputi stvar na novi pretres u smislu § 399. odj. 2. kp., vezan je prvostepeni sudac pravnim shvaćanjem, na kome je prizivni sud zasnovao svoju odluku, i zabranom reformacije in peius (§ 399. odj. 2. u vezi sa § 358. odj. 2. kp.). Nove dokaze i činjenice smatrat će prizivni sud važnima, ako su podobne, da prikažu neispravnima one važne činjenice, koje je prvostepeni sudac uzeo dokazanima u svojoj presudi. Radi ocjene važnosti ovih novih dokaza odnosno činjenica, iz kojih se izvodi kakva povreda zakona, može prizivni sud odrediti specijalnoga suca, da ih prethodno izvidi. Nadje li prizivni sud, da ovi novi dokazi i činjenice nisu važne, ne će ih pri donošenju svoje odluke uzeti u obzir (§ 399. odj. 4. kp.).

Utvrdi li prizivni sud, da nema mjesta ni jednoj od odluka spomenutih u §§ 398. i 399., naredit će dan za javni pretres o prizivu. Javni se pretres pred prizivnim sudom može narediti jedino povodom vijećanja u sjednici (argumento a contrario iz § 397. odj. 2. kp.).

Kod revizije je u tom pogledu drugačije. Tamo kasacioni sudac, odredjen za izvjestioca, može s odobrenjem predsjednika vijeća riješiti van sjednice medju inim i o tome, da se odmah naredi dan za javni pretres (§ 344. odj. 2. kp.).

Pošto se javni pretres mora narediti uvijek, kad nema mjesta nijednoj odluci iz §§ 398. ili 399., znači, da će se javni pretres narediti u ovim slučajevima: 1. kad prizivni sud nadje, da povodom priziva zbog povrede formalnoga zakona ili zbog odluke suda o krivici nema mjesta novomu pretresu pred prvostepenim sucem (argumento a contrario iz § 399. odj. 3. kp.); 2. kada bi se napadana presuda imala poništiti i kad bi prizivni sud imao suditi na štetu okrivljenikovu (arg. a cortrario iz § 399. od. 3. kp.).

Ad 1. Iz § 399. odj. 2. kp. izlazi, da će se javni pretres pred prizivnim sudom narediti uvijek, kada je priziv izjavljen zbog odluke suda o krivici, bez obzira, da li je izjavljen u korist ili na štetu okrivljenikovu, a prizivni sud nadje, da nema razloga stvar upućivati na ponovni pretres prvostepenomu sucu. Prema tomu prizivni sud ne može nikada izreći u sjednici presudu o stvari povodom priziva zbog odluke o krivici, nego može ili stvar uputiti rješenjem na novi pretres (§ 399. odj. 2.), ako nije zrela za presudu; ili narediti javni pretres, ako je stvar dozrela za presudu.

Ad 2. Pošto u smislu § 399. odj. 3. može prizivni sud u sjednici izreći presudu o samoj stvari samo u slučaju, kada se zbog povrede formalnoga zakona iz § 393. br. 2. i 5. u vezi s § 336. br. 10. ili zbog povrede materijalnoga zakona iz § 337. br. 1.—3. ima izreći presuda u korist okrivljenikovu, to izilazi, da presudu o samoj stvari ne može izreći u sjednici, ako bi se zbog pomenutih povreda imalo suditi na štetu okrivljenikovu. I ako prizivni sud u sjednici rješava o prizivu, koji je upotrijebljen jedino protiv izrečene kazne, ili mjera bezbjednosti, ili privatno-pravnih potraživanja, ili troškova, ili o priznanju ili nepriznanju olakšica pri izvršenju kazne, to ipak ne će u sjednici nego na javnom pretresu, ako ga naredi, rješevati i o ovakvom prizivu, ako je s njime spojen priziv zbog povrede zakona ili zbog odluke o krivici. Nema li mjesta ni jednoj od odluka, pomenutih u § 398. i § 399., naredit će se dan za javni pretres o prizivu i »u koliko je upravljen protiv odluke o kazni, o privatno-pravnim potraživanjima, o troškovima i o priznanju ili

nepriznanju olakšice pri izvršenju kazne« (§ 400. odj. 1. kp.).

Prizivni sud u sjednici odlučuje i o dokazima, koji su potrebni za javni pretres (§ 400. odj. 2. kp.). — Na javnom pretresu može se provesti i dokazni postupak, ali uz izvjesna ograničenja.

Ponavljanju dokaza, a naročito ponovnom ispitivanju svjedoka i vještaka, koje je već ispitao prvostepeni sudac, ima mjesta samo onda ako prizivni sud nadje, da je to potrebno zbog znatne sumnje u istinitost i potpunost utvrdjenja činjenica, koje su sadržane u prvostepenoj presudi (§ 400. odj. 4. al. 1. kp.). U koliko prizivni sud nadje, da nema potrebe za ponavljenja dokaza, uzet će za temelj svoje odluke zapisnike o dokaznom postupku pred prvostepenim sucem (§ 400. odj. 4. al. 2. kp.). Prizivni sud će vršiti na javnom pretresu pribiranje novih dokaza i činjenica samo u toliko, u koliko te dokaze nije već sabrao naročito odredjeni sudac (§ 400. odj. 3. kp.).

Na javni pretres, ako se radi o djelu, za koje se goni po službenoj dužnosti, poziva se viši državni, odnosno državni tužilac, odnosno privatni učesnik kao supsidijarni tužilac, a ako se radi o djelu, za koje se goni po privatnoj tužbi, privatni tužilac. U svakom slučaju pozivaju se svjedoci i vještaci prema rješenju suda u smislu § 400. odj. 2. kp. (§ 401. odj. 1. kp.). Uz privatnog tužioca će se pozvat na javni pretres i viši državni odnosno državni tužilac i u slučaju, gdje se radi o djelu, za koje se goni samo po privatnoj tužbi, ako je državni tužilac u javnom interesu pristvovao usmenomu pretresu pred prvostepenim sucem (§ 401. odj. 2. kp.). Okrivljenik se poziva uvijek, ako je u slobodi (§ 402. odj. 1. kp.). Poziv se ima udesiti tako, da okrivljeniku obzirom na njegovu udaljenost od suda, ostanu barem tri dana za pripremu obrane (§ 402. odj. 1. kp.). Ako je okrivljenik u pritvoru u mjestu prizivnog suda, tada mora uvijek doći pred sud. Ako li je u pritvoru van mjesta prizivnog suda, odlučuje sud, da li je njegovo prisustvo potrebno ili nije.

Ako je potrebno, će ga dati predvesti; ako nije potrebno, poučit će ga, da može mjesto sebe poslati branioca, koga mu prema potrebi može i sam sud odrediti (§ 402. odj. 2. kp.).

Privatnomu tužiocu, privatnomu učesniku, kao tužiocu i okrivljeniku, kada nije potrebno, da lično prisustvuje pretresu, napomenut će se u pozivu, da će se o prizivu donijeti odluka po zakonu makar i ne došli, uzevši za podlogu odluke navode opravdanja ili protivurazloga (§ 402. odj. 3. kp.).

Oštećenik se, ako nije ujedno i tužilac, ne poziva na pretres, nego se samo obavješćuje uz navod, da mu stoji na volju, hoće li ili ne će doći na pretres (§ 402. odj. 4. kp.).

Branilac ili zastupnik, ako su ih stranke imenovale, pozivaju se uvijek na pretres (§ 402. odj. 5. kp.).

Prizivni će sud sva lica, čije prisustvo smatra potrebnim, u pozivu upozoriti, da će biti prinudno predvedena, ako dobrovoljno ne dodju na pretres (§ 402. odj. 6. kp.).

Pretres pred prizivnim sudom je javan prema ustanovama §§-a 222.—226. (§ 403. odj. 1. kp.). Za održavanje reda, za vodjenje zapisnika o pretresu, za presudu, za objavljivanje i izradu presude vrijede naredjenja glave sedamnaeste (§ 403. odj. 1. kp.). Sudsko vijeće sastoji od trojice sudaca (§§ 11. br. 3., 12. br. 3. i 75. odj. 2. br. 1. al. 1. i br. 2. al. 1. kp.).

Javni pretres počinje s izvještajem jednoga člana suda kao izvjestitelja. Ovaj izvještaj obuhvaća samo tok dosadašnjega postupka; činjenice slučaja, koji se pretresa, i sporne točke, koje odatle izviru. Izvjestitelj ne smije davati svoga mišljenja, niti stavljati kakve prijedloge (§ 404. odj. 1. kp.). Uvijek se mora pročitati dio prvostepene presude, na koji se odnosi priziv zajedno sa razlozima, a tek po potrebi i zapisnik o pretresu pred prvostepenim sucem (§ 404. odj. 2. kp.).

Nove dokaze i činjenice mogu stranke i na samom pretresu iznijeti (§ 404. odj. 3. kp.)). Zbog novih dokaza, može se pretres i odložiti (§ 404. odj. 7. kp.). Okrivljenik, ako je lično prisutan, te svjedoci i vještaci ispituju se po propisima, koji vrijede za glavni pretres pred okružnim sudom (§ 404. odj. 4. kp.).

Po završenom dokaznom postupku poziva se najprije lice, koje je svojim prizivom izazvalo javni pretres, ako je prisutno, da obrazloži priziv. Poslije toga poziva se protivna stranka, da mu odgovori. Nu okrivljeniku ili njegovomu braniocu pripada uvijek posljednja riječ (§ 404. odj. 6.).

Kada predsjednik izjavi, da je pretres dovršen, sud vijeća, izriče i objavljuje presudu, u koliko ne nadje potrebnim, da pretres zbog novih dokaza odloži (§ 404. odj. 7. kp.). Prizivni se sud po pravilu ograničuje na točke, na kojima je priziv osnovan. Poništiti ili preinačiti može samo one dijelove presude prvostepenoga suca, protiv kojih je upravljen priziv i samo zbog onih povreda zakona, koje žalilac u prizivu naročito ističe ili jasno na njih upućuje (§ 408. odj. 1. kp.).

Medjutim od ovoga pravila postoje izuzeci. U izvjesnim slučajevima postupa prizivni sud i po službenoj dužnosti. To su ovi slučajevi: a) Ako se prizivni sud povodom ma čijeg priziva uvjeri, da su povrijedjeni propisi o stvarnoj nadležnosti sudova (§ 336. br. 7. i 8. i § 338. odj. 4.); ili b) da je na štetu okrivljenikovu povrijedjen materijalni zakon (§ 337. br. 1.—3. i § 338. odj. 5.); ili c) da su iste povrede, zbog kojih je donio odluku u korist okrivljenikovu, od koristi i za koga od suokrivljenika, koji uopće nije izjavio priziv, ili ga nije izjavio u tom smjeru, postupat će po službenoj dužnosti, kao da je priziv izjavljen i zbog tih povreda (§ 408., odj. 2. kp.).

Kad je javni pretres gotov, donosi prizivni sud jednu od ovih odluka: a) Ako nadje, da je priziv nedopušten ili neosnovan u smislu § 398. kp., odbacit će ga kao nedopuštena ili neosnovana rješenjem (§ 405. kp.); b) nadje li, da je mjesno nenadležan, oglasit će se nenadležnim i rješenjem uputiti stvar nadležnomu sudu (§ 405. kp.); c) utvrdi li, da je priziv osnovan, poništit će prvostepenu presudu i izreći presudu o samoj stvari, držeći se načela iz § 327. (§ 405. kp.).

Ako se priziv odnosi na odluku suda o krivici, tada je prizivni sud sasvim samostalan u ocjeni i djela i dokaza. I ako je pravilo, da će prizivni sud, kad nadje priziv osnovanim, donijeti presudu o samoj stvari, ipak od ovog pravila postoje ovi izuzeci: a) Ako prizivni sud

poništi presudu prvostepenoga suca radi povreda zakona iz § 336. br. 4.—6. (§ 393. br. 2.), uputit će stvar na novi pretres istome ili drugome prvostepenomu sucu svoga područja, koji će se držati načela izrečenih u § 358. odj. 2. (§ 406. odj. 1. kp.). Medjutim, u ovim slučajevima (§ 406. odj. 1. kp.) može i prizivni sud izreći presudu o samoj stvari i to odmah ili kasnije na pretresu, čim popravi procesnu radnju, za koju je našao, da ne odgovara propisanim formalnostima (§ 407. odj. 1. kp.). — b) Nadje li prizivni sud, da prvostepeni sudac nije stvarno nadležan (§ 336. br. 7. u vezi s § 393. br. 2.), naročito, da je sudio o zločinstvu, za koje po zakonu nije nadležan, poništit će na prijedlog višega državnoga odnosno državnoga tužioca presudu suda prvoga stepena i narediti, da se predmet uputi nadležnomu sudu odnosno, da se pokrene zakonski postupak (§ 406. odj. 2. kp.). Iz ovoga propisa izlazi, da prizivni sud ne će moći bez prijedloga državnoga tužioca poništiti presudu prvoga suda, ako je ovaj bio stvarno nenadležan, jer za ovo poništenje zakon traži prijedlog državnoga tužioca.

Da se predmet uputi nadležnomu sudu, odnosno da se pokrene zakonski postupak, naredit će prizivni sud uvijek kod stvarne nenadležnosti suca pojedinca okružnoga suda. Nadležni sud, kome je upućena stvar na zakonski postupak, nije vezan za načelo zabrane reformacije in peius, jer ovdje nije presuda poništena u korist optuženikovu, nego je uopće poništena u svrhu, da se uputi na zakoniti postupak.

Ali ako je povodom priziva utvrdjena stvarna nenadležnost sreskoga suda, kada je ovaj sudio o zločinstvu, za koje po zakonu nije nadležan, može okružni sud, i ako je prizivni sud, izreći i objaviti presudu o samoj stvari, kao prvostepeni sud, bez obzira na propise, odredjene za postupak stavljanja pod optužbu. — Ovako može postupati okružni sud pod ovim pretpostavkama: 1. Ako bi on za to zločinstvo bio nadležan kao sud prvog stepena; 2. ako na to pristaje okrivljenik; 3. ako su već utvrdjena sva obilježja toga zločinstva i ako nije potrebna nova priprema optužbe i odbrane; 4. ako to predloži državni tužilac (§ 407. odj. 2. kp.).

U ovom slučaju, kad ovako postupa, okružni sud nije vezan za načelo zabrane reformacije in peius.

Pošto su §§ 406. i 407. izuzetak, to se kao takvi odnose samo na slučajeve, koje sadržavaju. Odnose se dakle samo na zločinstvo, o kojem je sudio sudac pojedinac okružnoga ili sreskoga suda.

Ako je dakle sudac sreskoga suda sudio o prestupu, za koji je stvarno nadležan sudac pojedinac okružnoga suda, tada će prizivni sud postupati po pravilu, koje je sadržano u § 405. kp. On će, nadje li priziv osnovanim, poništiti prvostepenu presudu i izreći presudu o samoj stvari, držeći se načela iz § 327. kp. Protiv presude prizivnoga suda nema daljega pravnoga lijeka, izuzam slučaj, kada je sudac sreskoga suda sudio o zločinstvu, za koje po zakonu nije nadležan, a okružni je sud povodom priziva tu presudu poništio i po § 407. odj. 2. izrekao kao prvostepeni sud presudu o samoj stvari. Protiv ovakve presude dopušteni su svi pravni lijekovi kao i protiv svake druge presude okružnoga kao prvostepenoga suda (§ 410. odj. 4. kp.).

O parničnim radnjama u našem novom Grpp.[1] po službenoj dužnosti bez obzira na prijedlog stranaka

Napisao Mijušković B. Jovica, sudac u Peći.

Literatura: Arandjelović: Gradjansko procesno pravo (1932.); Goršić: Komentar gradjanskog parničnog postupka (1933.); Werk: Teoretsko-praktični priručnik jugoslovenskog gradjanskog parničnog prava (1932.); Andra Djurdjević: Teorija gradjanskog sudskog postupka (izdanje dr. Arandjelovića, I. knjiga, 1924.).

Stari gradj. par. postupnik od god. 1865. za predratnu kraljevinu Srbiju, koji još i sada važi na pravnom području skopljanskog apelac. suda, je počivao u glavnome na dvjema najvažnijim osnovnim načelima: na načelu obostranog saslušanja (audiatur et altera pars) i na načelu raspolaganja parničara sa predmetom gradj. spora, za koje (potonje načelo) Djordjević (o. c. 106) veli, da ističe iz prirode privatnih prava, kojima gradj. procedura treba da dade potrebnu zaštitu od povreda i nepriznavanja, i da im osigura ostvarenje. »U prirodi je tih prava, da ih ovlašćeno lice (imalac njihov) može radi ciljeva svojih, po svojoj volji upotrijebiti, pa i odreći ih se. Otuda sljeduje, da oblik gradj. spora u pretežnoj mjeri zavisi od samih parničara. Ovim načelom hoće, dakle, da se kaže to: da ne samo početak i tečaj gradj. procesa zavisi od parničara, nego i da sadržina, obujam, pa i samo izvršenje odluke sudske zavisi od njih samih, od volje njihove.« Ali naš novi Grpp. nije se držao ovoga načela raspoložbe, pošto su ga načela materijalne istine i sudskog rukovodjenja parnicom, kojima je prožet u velikom obujmu ograničili. Ako je naime u dispozicionoj maksimi izraženo donekle opravdano i razumljivo načelo, da parničari raspolažu svojim privatno-pravnim i procesno-pravnim zahtjevima, kojima uopće mogu slobodno raspolagati, kao i pravnim sredstvima, koja radi njihovog ostvarenja služe (prijedlozima, tvrdjenjima, pravom osporavanja, dokazima), da mogu slobodno, kad hoće, parnicu pokrenuti, održavati ju u toku ili obustaviti, te da je sudac vezan ovim parničarskim raspoložbama (§§ 332., 501., 566., 588., 586. i dr.), ipak je ovo načelo raspoložbe naš zakonodavac u novom zakoniku poradi materijalne istine napustio, prema svojemu uzoru — austrij. Grpp., u čem se i razlikuje od drugih zakonodavstava (Arandjelović, 11).

Parničari (Arandjelović l. c.) nisu više gospodari gradj. parnice, pošto po novom grpp., sudac rukovodi parnicom, a strankama je ostavljeno, da opredijele, o čemu žele da se presuda donese. Otuda, iako po novom zakoniku otpočinjanje spora zavisi od parničara, ipak prekid otpočetog postupka (n. pr. kad se u toku parnice pravi sumnja o kažnjivom djelu, koje bi uticalo na rješenje parnice) po pravilu naredjuje sud. Stranke se mogu dogovoriti, da postupak miruje i to nastupa, kad obje stranke to sudu jave, a neće

[1] Ovaj skraćeni naziv našega novog zakonika o sudsk. postupku u gradj. parnicama (gradj. parnič. postupnik) upotrijebili smo u smislu sudskoga poslovnika (čl. 10. uredbe o sud. poslovniku za sudove prvog i drugog reda).

se ponovo nastaviti tek po isteku tri meseca od dostave sudu. Sud naredjuje zaključenje, raspravljanje i ponovno otpočinjanje, ako je to potrebno (§§ 232., 233., 257., 258.). Parničari nemaju prava, da jedan drugomu produžuju ročišta i rokove.

Prema tome, po našem novom Grpp. rukovodjenje parnicom biva u j a v n o m i n t e r e s u i pripada sudu. I ako državi može biti ravnodušno hoće li privatna lica za svoja prava tražiti sudsku zaštitu, ipak joj nije ravnodušno, k a k o sudovi imaju tu zaštitu da davaju, koliko će na njihovu djelatnost parničari imati uticaja, koliko će se vremena utrošiti na raspravu jedne parnice i t. d. (A r a n d j e l o v i ć, 12.) Dakle naš se je zakonodavac (Werk l. c. 21) postavio na stanovište, da je gradjansko parnično pravo kao i krivično parnično pravo, ustanova za opće dobro, pak je saobrazno tome shvaćanju, koje je F r a n z K l e i n (Pro futuro 81 slijed. Zivilpr. 170 slijed.) uveo u teoriju gradj.-parnič. prava, usvojio načelo tjeranja postupka po službenoj dužnosti, ma da ga nije sustavno beziznimno proveo. Pored ovoga glavnog načela, on je u nekim propisima unio i načelo tjeranja postupka po zakonu (§ 187. u vezi §§ 182. st. 1., 212., 341., 430., 443., 519., 540. st. 2., 558. st. 1., 562. st. 2., 572. st. 4., 578. st. 3., 599. st. 2., 601. st. 2., 615. st. 3., 622. st. 1. i 664. u vezi sa 665., 670. st. 1., 676. i dr.) kao i po parnič. strankama(§§ 219., 222., 224. st. 2., 226., 232.—234.).

Mnogobrojni su dakle propisi novog Grpp., u kojima načelo materijalne istine i sudskog gonjenja parnicom dolazi do svoga izražaja. I kada bi htjeli da o svima njima govorimo, morali bi obuhvatiti više od dvije trećine njegovih §§-a. No medju tim zakonskim propisima ima i takvih, kojima je zakonodavac izrično stavio u dužnost sudu (vijeću, pretsjedniku vijeća ili sucu pojedincu), da izvjesne parnič. radnje mora ili može preduzimati i naredjivati po »s l u ž b e n o j d u ž n o s t i«, bez obzira na prijedlog stranaka, — naravno sve u cilju materijalne istine i sudskoga upravljanja parnicom.

Kako upoznavanje tih zakonskih propisa,[2]) pogotovu ako se izlože i svrstaju u skupine po srodnosti izvjesnih parnič. radnja može biti od interesa za nas praktičare, to smo se i odlučili, da sve te zakonske propise, u kojima je zaista izrično stavljeno u dužnost sudu,[3]) da po s l u ž b e n o j d u ž n o s t i preduzme ili naredi izvjesnu parnič. radnju, progledamo i izložimo, većinom kronološkim redom. Te odredbe nalazimo kod slijedećih parničnih radnja:

I. K o d m i j e n j a n j a o d l u k a o d r e d j e n o g a s u c a o d s t r a n e v i j e ć a (§ 33. st. 2.). U § 32. st. 1. predvidja se prenošenje pojedinih poslova na jednoga suca,[4]) koji prenos može da bude predvidjen u sa-

[2]) To su §§ 33, 39, 55, 107, 131, 139, 146, 150, 151, 153, 162, 169, 172, 183, 198, 206, 216, 226, 243, 245, 254, 255, 256, 264, 268, 272, 280, 281, 282, 287, 293, 310, 311, 313, 328, 335, 350, 351, 355, 356, 358, 367, 369, 371, 374, 377, 381, 384, 395, 396, 406, 421, 440, 458, 464, 467, 498, 507, 518, 545, 548, 583, 593, 598, 603, 605, 617, 633, 634, 637, 638, 639, 647, 657, 658, 666 i 692.

[3]) Pod ovim izrazom »s u d u« razumijevamo: vijeće, pretsjednika vijeća i suca pojedinca.

[4]) Organi, koji u ime zbornog suda preduzimaju parnične radnje jesu: s t a r j e š i n a z b o r n o g s u d a (§§ 21 st. 2, 24, 179, 286 st. 2, 319, 424 st. 3, 610 i 618 st. 4, 680); p r e d s j e d n i k v i j e ć a (§§ 5, 9, 10, 12, 58 (opći propisi) § 32 u vezi

mom Grpp. ili u sudskom poslovniku ili odredjen zaključkom vijeća (§ 32. st. 2.). Ali svi ti sudski parnični poslovi, koji se povjeravaju u postupku pred zbornim sudovima o d r e d j e n o m u s u c u i to za one poslove, koji se imaju izvršiti izvan usmene rasprave ili sjednice, za koje nema uslova, da se zamoli drugi sud, da ih izvrši (§ 33. st. 1.), predvidja se u § 33. st. 2. stalan nadzor od strane vijeća (nad radom odredjenoga suca), jer vijeće može da promijeni njegove odluke. O tome se u st. 2. § 33. izrično stavlja u dužnost vijeću, da može, ne samo po prijedlogu, nego i po »s l u ž b e n o j d u ž n o s t i«[5]) promijeniti odluku odredjenog suda, u koliko zakonom nije što drugo naredjeno.

II. K o d o c j e n j i v a n j a n a d l e ž n o s t i (§ 39. st. 1.). Čim je podnesena pravna stvar sporne prirode, sud ima da ocijeni, d a l i j e n a d l e ž a n, i to na osnovu tužiočevih navoda u tužbi (§ 39. st. 2.). Ali ako je u pitanju a p s o l u t n a nadležnost (§ 40.), imaju se uzeti u obzir svi navodi, a ne samo sadržina tužbe. U slučaju sticaja okolnosti ,koje sačinjavaju apsolutnu nenadležnost suda, sa okolnostima, koje sačinjavaju njegovu stvarnu ili mjesnu nadležnost, sud će t e k p o s l i j e u t v r d j e n j a, d a s t v a r n i j e o d u z e t a o d v l a s t i r e d o v n i h s u d o v a, moći donijeti odluku o pitanju, da li postoji njegova nadležnost (Goršić, I., 315.). No ovo ocjenjivanje nadležnosti (st. 1. § 39.), po izričnom naredjenju ovog zak. propisa, ima sud da izvrši po »s l u ž b e n o j d u ž n o s t i«.

III. K o d i z u z e t n o g u t v r d j i v a n j a v r i j e d n o s t i s p o r n o g a p r e d m e t a o d s t r a n e z b o r n o g a[6]) s u d a p r v o g a s t e p e n a (§ 55.). Po § 56. vrijednost spornoga predmeta, kako je navedena u tužbi, izuzevši slučaj iz § 55., obavezna je u pogledu nadležnosti i za sud i za tuženika. To je n a č e l o u pogledu odredjivanja stvarne nadležnosti prema vrijednosti spornoga predmeta, p r o c j e n j i v a n j a s p o r n o g a p r e d m e t a o d s t r a n e t u ž i o c a, kojemu pravo pripada po §§ 49. do 54., samo ako se sporni predmet ne sastoji iz novčanog[7]) iznosa. Izuzetak od ovoga načela je n a č e l o u t v r d j i v a n j a v r i j e d n o s t i s p o r n o g a p r e d m e t a o d s t r a n e z b o r n o g a s u d a p r v o g s t e p e n a, koje predvidja § 55 u slučaju, ako je vrijednost spornoga predmeta u tužbi o č e v i d n o p r e k o m j e r n o v i s o k o procijenjena i ako sud smatra v j e r o j a t n i m, da po pravilnoj ocjeni vrijednost spornoga predmeta ne bi postigla vrijednosnu granicu mjerodavnu za nadležnost zbornoga suda. U ovakvom je naime slučaju ovim novim zakon. propisom predvidjeno, da može sud po »s l u ž b e n o j d u ž n o s t i«, prije nego pristupi usmenomu

§§ 110, 126, 138, 139, 182, 183, 202, 204, 224, 244 do 250, 257, 261, 247, 293, 298, 303, 309, 310 (110), 316, 325, 332, 334, 336, 337, 382—385, 397, 424, 428, 435, 436, 438, 442, 461, 464, 482, 509, 516, 522, 525, 564, 574, 575, 578, 580, 618); kao i odredjeni sudac.

[5]) Osim toga se predvidja u § 50 st. 1 još i mogućnost, da se traži od pretsjednika vijeća, da izmijeni takvu naredbu.

[6]) Ako je procjena vrijednosti spornoga predmeta od strane tužioca očevidno p r e n i s k a, sucu ne pripada pravo ispravljanja, nego je sreski sudac vezan za vrijenost, i ako je time stvar koja bi inače spadala pred zborni sud prvoga stepena, prenijeta pred sreski sud (Goršić, I. 808).

[7]) Samo u slučajevima navednim u § 53. i donekle u slučaju spomenutom u § 52. nije potrebno, da tužilac označi vrijednost spornog predmeta, nego je dovoljno, da navede tamo spomenute podatke.

raspravljanju, ispitati točnost navedene procjene, (bilo što će preslušati parničare, bilo što će razgledati sporni predmet, ili ga po potrebi dati procijeniti po vještacima, ako se ovo posljednje može učiniti bez znatnih troškova i bez znatnoga odugovlačenja).

IV. Kod uklanjanja nedostataka parnične sposobnosti, zakonskoga zastupanja i potrebnoga ovlašćenja za vodjenje parnice (§ 107. st. 1. i 2.). U §§ 102.—111. grpp. govori se o sposobnosti biti parničnom strankom (stranačkoj sposobnosti) i parničnoj sposobnosti (sposobnosti za samostalno vršenje parničnih radnja pred sudom kao stranka). Definicija i jedne i druge sposobnosti je dana u § 102., dok je u § 103. rečeno, da će se ocjenjivati po postojećim zakon. propisima, da li koje lice može samostalno uzimati na se obaveze, da li je parnič, nesposobnoj stranci potrebno zakonsko ovlašćenje za vodjenje parnice ili za pojedine parnič. radnje. Ali iako po novom Grpp. u gradj. parnicama sud po službenoj dužnosti postupa svuda, gdje se zakonom izričito ne traži za sudski rad prijedlog stranke (Arandjelović, I, 120), ipak se u § 107. i naročito ističe:

a) Sud će u svakom stanju parnice,[8]) po »službenoj dužnosti«, paziti na to, da li onaj, koji se pojavljuje kao stranka, ima sposobnost, da bude parnična stranka kao i na nedostatak parnične sposobnosti, zakonskog zastupanja, a isto tako i na nedostatak potrebnoga posebnog ovlašćenja za vodjenje parnice (§ 107. st. 1.)[9]) — Ovo je oficijalna maksima, koja se u ovom §-u javlja prvi put u Grpp.

b) Sud će, ako se takav nedostatak (o kojem je riječ u st. 1. § 107.) može ukloniti, takodjer po »službenoj dužnosti«, izdati za to potrebne naloge i odrediti potreban rok, dokle će se odložiti odluka o pravnim posljedicama toga nedostatka.[10])

V. Kod oblika (§ 131. st. 2.) i nedostataka (§ 139. st. 1.) punomoćija. U četvrtoj glavi drugoga dijela prvog otsjeka Grpp. razmatra se opće pravilo o punomoćnicima (§ 127.), prinudno zastupanje po odvjetniku (§§ 128., 129.), načelo slobodnoga zastupanja (§ 130.), oblik punomoćija, kao i njegovu sadržinu i dejstvo (§§ 130.—136.), prestanak punomoćija (§§ 139. i 140.) kao i pravni položaj punomoćnika u parnici. Prema općemu načelu slobode zastupanja, izraženomu u st. 1. § 127., parnična stranka, u širem smislu, gdje dolazi i sporedni umješač i drugi učesnici u parnici, može preduzimati parnič. radnje po svojem nahodjenju ili lično, u koliko ova sloboda ličnoga vodjenja parnice nije ograničena

[8]) Dakle i kad je stvar pred višim sudom.

[9]) Sud se ne će zadovoljiti samo izjavama stranaka, da postoji gore označena sposobnost, odnosno da ne postoje nedostaci, nego će i sam ispitivati točnost navedenih činjenica i tražiti, da se podnesu dokazi za njihovo potkrjepljenje. Prema tome u pogledu ovih činjenica ne će vrijediti propis §-a 562., da ne treba dokazivati činjenice, koje protivna stranka prizna. Ako dakle sud posumnja, da postoji koji gore označeni nedostatak, onda na njegov zahtjev stranke imaju, da dokažu, da to ne stoji; ali sud može i službeno istraživati potrebne činjenice naročitim traženjem izvješća od sudova i drugih vlasti (Arandjelović, I, 120).

[10]) Vidi dalje st. 2. i 3. § 107. Grpp.

§-om 128. i 130., ili preko punomoćnika. Ovo ovlašćenje[11]) za zastupanje može se dati u dvojakom obliku: u obliku javne i privatne isprave (§§ 388., 389. i 390.) i usmeno izjavom stranke na naročištu (§ 131. st. 3.), koja lično sa zastupnikom prestane sudu. Ali ako je,

a) kod ovog prvog oblika, punomoćije dano privatnom ispravom (§ 390.) i posumnja sud, po svojem slobodnom uvjerenju (§ 368.), o njezinoj istinitosti, u § 131. st. 2. naredjeno je sudu, da može, ne samo po prijedlogu, nego i po »službenoj dužnosti« odrediti, da se podnese od suda ili od bilježnika ovjereno punomoćije; i

b) kako su parnične radnje, po izričnom naredjenju § 108., ako su preduzete od strane neovlašćenoga lica, u koliko se taj nedostatak ne može ukloniti, ili ako je za to odredjen rok bezuspješno protekao, ništavne, to zakon stavlja u dužnost sudu, da u svakom stanju[12]) postupka pazi po službenoj dužnosti na okolnost, postoji li punomoćstvo ili ne (§ 139. st. 1.).

VI. Kod naknadjivanja parničnih troškova (§§ 146. st. 1., 150. st. 1., 151. st. 1., 153. st. 1. i 2. i 206. st. 1.).

a) U slučaju kasnoga iznošenja činjenica i dokaznih sredstava (§ 146. st. 1.). Naš novi Grpp, je usvojio t. zv. načelo apsolutnoga naknadjivanja parničkih troškova, po kome stranka, koja je pobijedjena, treba da snosi kako troškove svoje parnične djelatnosti tako i troškove, koji su prouzrokovani protivniku-pobjediocu (Goršić, I, 458), držeći se kriterija uspjeha u parnici a ni u koliko krivnje pobijedjene stranke. Otuda i odredba §-a 145. o prebijanju i srazmjernom razdjeljivanju parničnih troškova. Ako svaka stranka djelimično pobijedi, a djelimično podlegne, onda se parnični troškovi medjusobno prebijaju ili srazmjerno razdjeljuju. Ali od ovog općega pravila ima i izuzetaka. Tako po § 146. str. 1., ako se sud iz okolnosti uvjeri, da je stranka mogla još ranije iznijeti činjenice i dokazna sredstva (vidi §§ 321., 324. i 353. o iznošenju činjenica i dokaznih sredstava u tužbi i odgovoru na tužbu i t. d.), pa se je uslijed toga zadocnjenja odugovlačilo svršavanje parnice, može sud toj stranci, baš ako i pobjedi, i bez prijedloga protivne stranke, naložiti po »službenoj dužnosti«, da naknadi[13]) sasvim ili od česti parnične troškove.[14])

b) Zbog produženja roka odnosno odlaganja ročišta (§ 206. st. 1.). Odredbi § 146. je vrlo srodna odredba §-a 206. st. 1.,

[11]) Grpp. traži za svaku parnicu samo pismeno punomoćije, ako ovlašćenje nije dano usmeno (§ 131. str. III.), koje se sudu pri prvoj parničnoj radnji, koju preduzmu u parnici odvjetnik ili drugi punomoćnici, ima predložiti u izvorniku ili ovjerenom prepisu (§ 131. st. 1).

[12]) Nedostatak punomoćija može se isticati i kada je već donesena presuda i prema §§ 571. br. 5, 588. i 604. vodi ukidanju ranijeg postupka, u koliko ga zahvaća ništavnost. (Arandjelović, I,- 157.)

[13]) To vrijedi naročito i onda, kada je stranka, koja je pobijedila, trebala da svoje navode i dokaze iznese već u pripremnim podnescima, a ona je to docnije učinila, te je na taj način odugovlačila dovršenje parnice.

[14]) Dakle primjena § 146. st. 1. »pretstavlja krivnju stranke, a u stvari je i kažnjavanje za nesavjesno ponašanje u parnici« (Goršić, I., 474), koja se kazna sastoji u tome što kriva stranka moar snositi kako svoje sopstvene troškove tako u cijelosti ili od česti i troškove protivne stranke.

gdje se također ističe kao i u § 146., da sud može po »službenoj dužnosti«, i bez prijedloga stranaka, naložiti stranci, koja je dala povoda produženju roka ili odgadjanju ročišta, da naknadi troškove prouzrokovane protivniku a u iznosu, koliko sud odredi.[15])

b) Zbog incidenata (vanredno nalaganje naknade troškova — § 150. st. 1.). Jednoj stranci mogu biti prouzrokovani parnič. troškovi krivicom protivne stranke ili slučajem, koji se ovoj stranci desio, bez obzira na krivicu njenu. N. pr. (Arandjelović, I, 168) jedna stranka iznese, svojom krivicom, izvjesnu činjeničnu tvrdnju, ili neko dokazno sredstvo tek na usmenoj raspravi, a mogla je to ranije učiniti (§ 243.), pa se uslijed toga spor odugovlači i protivna stranka podnese izvjestan trošak; ili u slučaju §§-a 245., 218. u vezi sa §§-ima 210., 198. br. 1., 219., 262. st. 2., 264. st. 2., 271. 475. Zbog takvih postupaka, a da bi se parničari potaknuli, da pažljivo vode parnicu, da se što brže dodje do svršetka spora i da protivnik sa što manje troškova prodje, došla je i odredba § 150. st. 1., kojom je izričnо stavljeno sudu u dužnost, ako je stranka svojom krivnjom ili slučajem, koji se njoj desio, prouzrokovala protivnoj stranci troškove, da može, i bez prijedloga, po »službenoj dužnosti« naložiti naknadu onih troškova nezavisno od ishoda parnice. [16]), [17])

c) Od strane parničnih zastupnika (§ 151. st. 1.). Parnič. troškovi za pojedine parnič. radnje mogu opteretiti i zakonske zastupnike, odvjetnike i druge punomoćnike, koji su ih prouzrokovali svojom grubom[18]) krivnjom. Zakon zahtijeva i od njih savjestan rad i predvidja kaznu za grubu krivnju bilo tako, da zastupnik mora snositi dotične troškove sopstvene stranke, ili da mora naknaditi troškove protivnoj stranci (st. 2. § 151).

Snošenje ovih troškova može sud naložiti,[19]) ne samo po prijedlogu, nego i po »službenoj dužnosti«, što je izrično istaknuto u st. 1. § 151.

d) Zbog ukidanja postupka (§ 153. st. 1. i 2.). Viši sud (Arandjelović, I, 171) može postupak i presudu nižeg suda uslijed uloženoga pravnog lijeka ili po službenoj dužnosti ukinuti (§§ 571., 572., 588., 597., 608.) ili proglasiti za ništavan (§§-i 108., 623.). U tom se slučaju po pravilu (§ 153. st. 4.) troškovi ukinutoga ili uništenoga postupka imaju medjusobno prebiti. Ali od ovoga prebijanja zakon izuzima dva slučaja:

1. Ako se jednoj stranci može pripisati u krivicu, što je po-

15) Vraćanje ovih troškova ne može se ni onda zahtijevati, ako protivnik bude u glavnoj stvari osudjen na naknadu sudskih troškova (§ 206. st. 1).

16) Stranka, kojoj je naknada takvih troškova već u toku parnice bila dodosudjena, nije dužna vratiti ih ni onda, ako bude u glavnoj stvari i osudjena na naknadu parničnih troškova (st. 2. § 150.).

17) Za razliku prema § 146. ovdje je riječ samo o jednom dijelu parničnih troškova prouzrokovanih kakvim incidentom, kao i o konačnom odlučivanju o tom dijelu parničnih troškova bez ikakvog obzira na dalji tok parnice (Goršić, I., 478).

18) Gruba krivnja (Goršić I., 478), odnosi se samo na troškove, koji su nastali u samoj parnici, a ne i na prethodna djela, ma da su ta djela i dala povoda parnici.

19) Izložena pravila o pravu na naknadu parnič. troškova vrijede i za postupak po § 152.

stupak bio otpočet ili nastavljen, ma da je postojao ukinuti razlog ili razlog ništavosti, ili joj se ima pripisati u krivnju, što je nastao ukinuti razlog ništavosti (§ 153. st. 1.), može sud i bez prijedloga, po »službenoj dužnosti« odlučiti, da ta stranka naknadi troškove ukinutoga postupka i troškove, koji su nastali povodom pravnoga lijeka.

2. Ako je na sudu očevidna gruba krivnja, što se postupak vodio i pored ukidnoga razloga i li razloga ništavosti, ili ako je sud očevidnom grubom krivnjom prouzrokovao ukidanje postupka (§ 153. st. 2.), može viši sud takodjer po »službenoj dužnosti«, i bez prijedloga, sucu pojedincu, ili onima članovima vijeća, koji su[20]) za tu očevidnu grubu krivnju odgovorni naložiti, da prouzrokovane troškove naknade dotičnoj stranci.

VII. Kod prestanka siromaškoga prava (§ 169.) i naplaćivanja oslobodjenih iznosa uslijed prestanka siromaškoga prava (§ 172.).

a) Siromaško pravo prestaje: 1. oduzimanjem toga prava (st. 1. § 169.) i 2. smrću siromašne stranke (st. 2. § 169.). Oduzimanje siromaškoga prava može uslijediti: 1. čim se pokaže, da pretpostavke potrebne za priznanje siromaškog prava nisu postojale u vrijeme njegovoga priznanja; 2. kada su te pretpostavke u toku parnice prestale uslijed promjene imovinskoga stanja stranke. I jedno i drugo oduzimanje siromaškoga prava je zakonodavac izrično stavio u dužnost parničnom sudu prvog stepena, ne samo po prijedlogu nego i po »službenoj dužnosti«.

b) Razlika izmedju prvoga i drugoga slučaja oduzimanja siromaškoga prava pod a) sastoji se u tome, što je u drugom slučaju sticanje siromaškoga prava bilo pravilno, a u prvom ne, te su i došle odredbe §§ 170.—172.: kažnjavanje stranke zbog objesti kao i naplaćivanje pristojaba i parničnih troškova.

Za ovaj drugi slučaj (na prvi se odnosi § 170.) veli se u § 172. st. 1.: »Ako postoje pretpostavke za to, da se siromaško pravo docnije oduzme, onda će se stranci, kojoj je oduzeto to siromaško pravo, naložiti, da naknadno plati one iznose, od kojih je bila privremeno oslobodjena.« No i ovo nalaganje ima sud da naredi ne samo po prijedlogu nego i po »službenoj dužnosti«.

VIII. Kod uklanjanja formalnih nedostataka podnesaka (§ 183. str. 1.). Najvažnije parnič. radnje bivaju na usmenoj raspravi na ročištu. Ali da se ta usmena rasprava pripremi raznim prijedlozima, molbama i saopćenjima stranaka (u najširem smislu) sudu, ima dva puta: usmeno, da se prijedlog, molba ili saopćenje izjavi pred sudom usmeno, pa to, što je izjavljeno unese u sudski zapisnik (§ 179.); pismeno, da se sudu preda pismeni sastav, koji zakon naziva pismenim podneskom (Arandjelović, I, 183). No i jedno i drugo mora imati svoju sadržinu i ispunjavati uslove §-a 175., a pripremni podnesci još i ono, što je naredjeno u § 178. Ali ako bi ove izjave i podnesci imali takve formalne nedostake, za koje u zakonu ne

20) Ovakva naknada se može naložiti, samo kad se odluka — postupak nižeg suda ukida, ali ne i kad se preinačuje. A njoj nema mjesta ni kad postoji gruba krivnja pisarice, jer se ona može naložiti samo sucima (Goršić, I., 482).

bi bilo što drugo rečeno, a koje bi spriječavale redovno poslovno rukovodjenje predmetom, ima sud (u postupku pred zbornim sudom pretsjednik vijeća § 183. st. 4.), po izričnom naredjenju (§ 183. st. 1.) da po »službenoj dužnosti« naredi uklanjanje takvih formalnih[21]) nedostataka.

IX. Kod prekidanja postupka (§§ 226., 637. i 638.) — Iz samih odredaba Grpp. o sudskom upravljanju parnicom izlazi, da jednom otpočeta parnica voljom stranke, treba da se brzo razvija i nesmetano ide svome krajnjem cilju, zbog kojeg su propisi našeg Grpp. tako i udešeni, da se taj krajnji cilj dobroga pravosudja, kojemu svaka moderna država teži, što prije i ostvari. Tome cilju služe propisi o produženju rokova i odgodi ročišta, o upravljanju parnicom (§ 244. i sl.), o pravu suda, da odbije nove činjenične tvrdnje i nova dokazna sredstva, podnesena u cilju odugovlačenja parnice (§ 243.; v. §§ 245, 370., 371., 374., 375.). Zbog toga je uopće skoro cijeli postupak predan u ruke sudu sa dužnošću, da sve svoje radnje u najkraćem roku svršava i strankama za preduzimanje parnič. radnja ostavlja samo najnužnije rokove. Ali ipak ima okolnosti, o kojima zakon mora voditi računa, a uslijed kojih mora da nastupi zastoj u postupku, ako se hoće da dodje do pravilne sudske odluke. Taj zastoj može biti, pored slučaja mirovanja postupka, još i u slučaju prekida postupka, koji može nastati sam po sebi, uslijed spoljnih dogadjaja (§ 219., 222., 223., 224., 225.), ili uslijed suds. zaključka ali u zakonom propisanim slučajevima (§ 226. u vezi § 231.), ili u slučajevima §§ 162., 216., 254. st. 2., 637. i 638.

Medju ovim raznim slučajevima prekidanja postupka nalaze se i takovi, čije prekidanje zakon izrično naredjuje, ne samo po prijedlogu nego i po »službenoj dužnosti«. To su slučajevi o kojima govori:

a) § 226. st. 1., kada parnična stranka može biti slučajno spriječena da učestvuje u vodjenju parnice zbog toga, što se u ratno doba, nalazi u vojnoj službi, ili što boravi u mjestu, koje je naredbom vlasti (n. pr. zbog epidemije i sl.) ratom ili drugim dogadjajem (srušenim mostom, štrajkom, poplavom i t. d.) otsječeno od saobraćaja sa sudom, kod kojega se vodi sporna stvar, a postoji bojazan, da bi ove okolnosti mogle na otsutnu stranku nepovoljno uticati u pogledu vodjenja parnice;

b) § 637., u kome se predvidja obavezatno prekidanje prizivnog odnosno revizijskog postupka, koje nastaje, ako je tužba za obnovljenje (§ 624.) podignuta u isto vrijeme, kada je uložen priziv ili revizija protiv iste presude; ili kad je tužba podnesena, dok teče prizivni ili revizijski postupak, ako se tužba za obnovljenje temelji na kakvom razlogu spomenutom pod br. 1.—4. §-a 624. a tužbi bude priložena u izvorniku ili u ovjerenom prepisu pravnosnažna presuda kaznenog suda;

c) § 638. st. 1., u kome je riječ o fakultativnom prekidanju postupka, koji može nastupiti onda, kad je tužba za obnovljenje bila podnesena za koji razlog, predvidjen u § 624. br. 5. i 6. i u § 625. »U tim će slučajevima parnič. sud prve molbe, u koliko ima da raspravlja o tužbi za

[21]) Po § 183. st. 2. kao formalni nedostatak smatra se naročito, ako se nije pazilo na §§ 175. i 177., ili ako nedostaje potreban broj primjeraka ili rubrika. Nije ni od kakve važnosti, što je pravni lijek neispravno nazvan, ako je inače traženje jasno.

obnovljenje, odlučiti po prijedlogu ili po »službenoj dužnosti« o tome, da li će se prekinuti tekući prizivni postupak i baš s obzirom na posebne prilike slučaja i na dokaze ponudjene o tome, da postoje razlozi za obnovljenje (§ 638.; Werk, 279.).

X. Kod nastavljanja prekinutoga postupka (§§ 216. st. 3., 254. st. 3., 255. st. 3., i 639. st. 2.). Nastavljanje prekinutoga postupka ne biva samo po prijedlogu stranaka (§ 228.) nego i po »službenoj dužnosti«. O takvom nastavljanju govori:

a) § 216. st. 3., gdje se veli, kada se odluči o prijedlogu za povraćaj u predjašnje stanje, da će se prekinuti postupak nastaviti ne samo po prijedlogu nego i po »službenoj dužnosti«;

b) § 254. st. 3., u kome se naredjuje, da se ima prekinuti postupak zbog kakvog prejudicijalnog pitanja poslije pravnosnažnoga svršetka parnice ili postupka upravne vlasti preduzeti u glavnoj stvari bilo po prijedlogu ili po »službenoj dužnosti«;

c) § 255. st. 3., u kome se naredjuje, da će se prekinuti postupak, zbog sumnje o kakvom civilnom djelu (st. 1. i 2. § 255.), kada se pravnosnažno svrši sudski krivič. postupak, nastaviti po »službenoj dužnosti«;

d) § 639. st. 2., po kome će se, ako je tužba za obnovljenje (§§ 624., 625.) pravosnažno odbačena ili tužbeno traženje za obnovljenje pravnosnažno odbijeno, nastaviti prekinuti postupak kako po prijedlogu tako i po »službenoj dužnosti«.

XI. Kod mjera, kojima sudac (sud, pretsjednik vijeća) treba da suzbija odugovlačenje sporova kasnim iznošenjem činjenica i dokaza (§§ 243. st. 1., 245. st. 1. i 3., 371. st. 2. i 374. st. 2.). — Sudskim upravljanjem parnice može se održavati red i raspored usmene rasprave, ali se time nikako ne mogu spriječiti šikane parničnih stranaka (Goršić, I, 571). Stoga zakon predvidja čitav niz propisa, kojima sudac i po službenoj dužnosti treba da pobija »šikanozno odugovlačenje sporova kasnim iznošenjem činjenica i dokaza«. Medju tim propisima (o nekima je već bilo riječi po § 146. i dr.) nalaze se i ovi:

a) § 243. st. 3., u kome je radi uštednje vremena propisano, da sud, ako steče uvjerenje, da je stranka izneseni novi dokaz ili navod mogla ranije istaći i da je to očigledno propustila u namjeri, da spor odugovlači, a da bi se dopuštenjem tih novih navoda i dokaza znatno otegnulo dovršenje parnice, može izreći ne samo po prijedlogu nego i po »službenoj dužnosti«, da takvi navodi i dokazi nisu dopušteni;

b) § 245. st. 1. i 3., gdje se predvidjaju mjere u pogledu nastavljanja parnice: 1. U nizu mjera u pogledu nastavljanja parnice dolazi i st. 1. § 245., gdje se veli, da će pretsjednik, ako se započeta rasprava mora odgoditi (§ 198.), u koliko je moguće, ne samo odmah odrediti novo ročište, nego u isto doba po »službenoj dužnosti« preduzeti sve mjere, koje su potrebne, da se sporna stvar uzmože svršiti na novom ročištu;

2. I po ovom zak. propisu (st. 3.), kao i po § 243., a u istom cilju, sud može strankama naložiti, da u odredjenom roku predadu sudu isprave, koje će upotrijebiti kao dokazna sredstva, da bi ih protivnik pregledao, kao i da

naznače imena i boravišta svjedoka, koji se imaju saslušati. Kada stranka u namjeri, da odugovlači parnicu, ne ispuni takav nalog, i tražena dokazna sredstva podnese tek na nastavljenoj usmenoj raspravi, onda može vijeće, ne samo po prijedlogu nego i po »službenoj dužnosti« izreći, da ovim dokaznim sredstvima nema mjesta, ako bi se njima nastavljanje rasprave odugovlačilo;

c) §§ 371. st. 2. i 374. st. 2., po kojim propisima takodjer može sud kako po prijedlogu tako i po »službenoj dužnosti« odrediti, da ne dopušta izvodjenje ponudjenih dokaza, kada se uvjeri, da se dokazi nude samo radi odugovlačenja parnice.

XII. Kod opozivanja naredaba (§ 256. st. 1.). — § 256. razradjuje odredbu § 521. st. 2., po kojoj sud nije vezan na svoje zaključke, ako se oni odnose na upravljanje parnicom. Otuda i naredjenje u § 256. st. 1., da vijeće može i po »službenoj dužnosti« opozvati svoje naredbe,[22]) kojima je odredilo, da se razluči, spoji ili prekine postupak ili rasprava. Ovo važi i za odredbe izdane po § 355., o kojima se govori na drugom mjestu (§ 355. st. 3.).

XIII. Kod odgadjanja ročišta (§ 198., 264. st. 2. i 498. st. 3.). — I odgadjanje odredjenoga ročišta je omiljeno sredstvo nesavjesne stranke, da odugovlači parnicu (Arandjelović, I, 194). Zato je zakonodavac točno odredio, da se ročište može da odgodi samo onda, kada je to neizbježno. Tako se po § 198. ročišta mogu samo sudskom odlukom odložiti i to po prijedlogu ili po »službenoj dužnosti«, a ne sporazumom stranaka (§ 199.), a u slučajevima, koji su iscrpljiva nabrojeni u § 198. br. 1.—4., te koji se po zahtjevu suda imaju učiniti vjerojatnim (§ 199.). Ali osim slučajeva odlaganja ročišta po službenoj dužnosti po § 198. dolaze još i slučajevi §§ 264. st. 2. i 498. st. 3., pa da ih pregledamo redom:

a) Po § 198. br. 1—4. — Odlaganje ročišta po § 198. br. 1—4. može se sudskom odlukom po »službenoj dužnosti« odrediti sa ovih razloga:

1. ako sud nadje, da je neotklonjiva ili bar vrlo važna prepreka spriječila blagovremeni dolazak jedne ili obiju stranaka a time, da otpočnu ili nastave raspravu, a stranka bi bez odlaganja ročišta pretrpjela nepopravljivu štetu;

2. ako je sud drugim neodgodivim službenim poslovima ili drugim važnim uzrocima spriječen, da otpočne ili nastavi raspravu;

3. ako se naredi izvodjenje dokaza, koji se ne može odmah pred parničnim sudom izvesti, a od bitne je važnosti za dalju raspravu; ili ako je radi nastavljanja i dovršenja rasprave potrebno, da se dobave isprave ili obavještajne stvari ili predmet uvidjaja (razgleda);

4. ako se rasprava na odredjenom ročištu zbog drugih uzroka ne može završiti.

b) Po § 264. st. 2. — U § 264. predvidjaju se izvjesne mjere protivu parničnih punomoćnika, ako smetaju raspravi (§ 262.) ili učine kakvu nepristojnost ili uvredu (§ 263.). Ali, ako punomoćnik nastavi sa takvim nepristojnim ponašanjem ili se protivi naredbama pretsjednika ili vijeća, izdanim radi održavanja reda i mira, onda mu vijeće može oduzeti riječ i prema potrebi može se pozvati parnična stranka, da postavi drugoga punomoćnika. Ako ovo posljednje nije moguće odmah učiniti, onda je sud pozvan (§ 264. st. 2.), da po »službenoj dužnosti« odloži ročište zbog toga.

c) Po § 498. st. 3. — Po »službenoj dužnosti« sud je pozvan takodjer, da odloži ročište na vrijeme, koje odgovara okolnostima, i u slučaju, kada se ne usvoji prijedlog, da se zbog izostanka ili propuštanja koje stranke donese presuda.

(Svršit će se.)

[22]) Samo se po sebi razumije, da sud svoje odredbe ne može više opozvati, ako se je vezao izricanjem presude, odnosno ako je naredba postala predmetom odluke višega suda. (§ 158., kao i Goršić I., 586.).

Uslovna osuda

Prijedlog za djelomičnu promjenu zakona

Jedna od najljepših ustanova modernoga krivičnoga zakonodavstva jest uslovna osuda, koja daje osobi, koja se je samo jedan put protiv kaznenoga zakona ogriješila, da nakon izminuća izvjesnoga roka ostane dalje neporočna i nekažnjena. Ovu ustanovu je prihvatio i naš krivični zakonik u § 65.

Pitanje je samo, kada je početak roka za kušnju. Na ovo pitanje odgovara § 68. k. z., glasom kojega je početak roka onaj dan, kada je osuda zadobila pravnu snagu.

Na prvi mah izgleda taj zakonski propis posve pravedan i ispravan, pošto po pravilu započne pravna djelatnost jedne sudbene presude od njezine pravomoćnosti. No kada se točnije stvar promatra, vidi se, da je u slučaju pravnoga lijeka protiv presude rok za kušnju de facto povećan, jer isti traje od proglašenja prvostepene presude do pravomoćnosti, a zatim se nastavlja za vrijeme istaknuto u presudi.

Ako je osudjenik uložio pravni lijek i nije imao s njim nikakvoga uspjeha, onda se može reći, da osudjenik ima posljedice samo sebi pripisati.

Drukčije je pako stvar ako pravni lijek uloži tužilac (javni ili privatni odnosno jedna druga osoba, koja ima pravo, da to učini i protiv volje osudjenika.) U tim slučajevima je osudjenik bez svoje krivnje oštećen, što je rok za kušnju povećan.

Stoga treba zakon po mojem nazoru jednu promjenu, a ta se promjena može sastojati u tom, da se kod roka za kušnju upotrijebi propis § 420. k. s. p. glede istražnoga zatvora.

Rok za kušnju je takodjer vrst ograničenja slobode, jer do svršetka roka visi nad glavom osudjenika mač Damoklesa, a osim toga može rok za kušnju biti skopčan sa zaštitnim nadzorom.

Možda će ova izvodenja naći odobrenje mjerodavnih čimbenika, te će budući financijski zakon donijeti u tom pravcu željenu promjenu propisa iz § 68. k. z.

Dr. Moskovicz Otto,
umirovljeni sudski nadsavjetnik u Sarajevu.

Pravosudje

a) Gradjansko

Sporovi svega osoblja osim služinčadi namještenoga kod trgovca, spadaju, ako predmet prelazi D. 12.000, pred trgovačke sudove, a ne pred sreske.

Rješenje stola sedmorice od 20. prosinca 1935. br. Rex 718/1—34
(Zaključak apelacionoga suda u Zagrebu od 15. veljače 1934. br. Pl. 12.100-2-1933)

Stol sedmorice u Zagrebu u nejavnoj sjednici u parnici tužitelja R. Stj. iz O. protiv tuženika tt. »P.« dd. tvornica u O., radi 76.872 D povodom rekursa tuženice tt. »P.« d. d. protiv zaključka apelacionoga suda u Zagrebu, kojim je na rekurs tužioca R. Stj. odbijen tuženičkin prigovor nenadležnosti suda,

z a k l j u č i o j e: Revizijski rekurs tuženice ne uvažava se. Trošak revizijskog rekursa ima tuženica sama nositi.

O b r a z l o ž e n j e: Tuženica pobija zaključak drugostepenoga suda radi pogrešnoga tumačenja §§ 47. i 44. Grpp. Prvostepeni sud je naime uvažio tuženičin prigovor svoje nenadležnosti i izjavio, da je za raspravu ovoga spora nadležan isključivo sreski sud, jer da se u ovom sporu radi o ugovoru o najmu radne snage izmedju službodavca (poslodavca) i kod njega zaposlenoga majstora (§ 44. br. 6. Grpp.). Drugostepeni sud uzima, da se radi o sporu ispravnoga odnošaja izmedju trgovca i njegovog namještenika i jer vrijednost spora prelazi svotu od 12.000 D, da je za raspravu ovog spora nadležan prvostepeni kao trgovački sud (§ 47. br. 3 I. Grpp.).

Ovo mišljenje drugostepenoga suda je osnovano na zakonu. Propis § 44. br. 6 Grpp. odredjuje, da u nadležnost sreskih sudova spadaju bez obzira na vrijednost sporovi, koji potiču iz ugovora o najmu radne snage izmedju službodavca i služinčadi ili drugih lica, koja su u službenom odnošaju i žive u kućanstvu službodavca, zatim izmedju svih drugih službodavaca (poslodavaca) i kod njih zaposlenih majstora, pomoćnika, radnika ili šegrta, dok § 47. I. 3 Grpp. odredjuje, da pred trgovačka vijeća okružnih sudova spadaju — ako vrijednost spornog predmeta prelazi 12.000 D — sporovi, koji nastanu iz pravnog odnošaja trgovaca i njihovih prokurista, trgovačkih punomoćnika, trgovačkih pomoćnika i drugih namještenika u njihovoj radnji, u koliko ovi potonji t. j. namještenici ne spadaju u služinčad. Dakle potpuno odredjeno ovaj zakonski propis odredjuje, da sve osobe, koje su namještene kod kojeg t r g o v c a, u koliko ne spadaju u služinčad, koju ima opet pred očima § 44. br. 6 Grpp., glede svojih sporova sa svojim poslodavcem spadaju pod nadležnost t r g o v a č k i h s u d o v a odnosno pred trgovačka vijeća okružnih sudova, ako vrijednost spornog predmeta p r e l a z i 12.000 D. U konkretnom sporu tuženica je trgovac, a tužitelj je kod nje bio namješten kao ispitani strojarski majstor, dakle nije namješenik, koji bi spadao u služinčad, a vrijednost spornog predmeta p r e l a z i 12.000 D, pa prema tomu ovaj spor spada pod nadležnost okružnoga suda kao trgovačkoga suda, kao što je to i apelacioni sud pravno ispravno prosudio. — Stoga se revizijski rekurs tuženice nije mogao uvažiti, a jer tuženica sa svojim rekursom nije uspjela, nije joj se mogao dosuditi ni trošak revizijskoga rekursa.

Priopćio dr. I. P.

Mjesni sudovi nadležni su i dalje do D. 500 odnosno D. 300.

Okružnica predsjedništva apelacionoga suda u Zagrebu od 8. studenoga 1933.
Su. br. 3014/2—25/33:

Povodom toga, što se saznalo, da su nekoji sreski sudovi mišljenja, da su obzirom na odredbu čl. 45. Ugrpp. mjesni sudovi počevši od 1. travnja 1933. nadležni do 150 D odnosno do 75 D, priopćuje se svim sudovima znanja i ravnanja radi, da po odredbi § 102. Zus od 18. siječnja 1929. za mjesne sudove ostaju i dalje na snazi naredjenja o njihovoj nadležnosti.

Budući da je zadnja nadležnost mjesnih sudova odredjena u § 45. Ugrpp., ostala je za njih nadležnost do 500 D odnosno do 300 D.«

Za sporove izmedju radnika i poslodavaca, ako je potonji protokolovani trgovac te ako vrijednost spornog predmeta nadmašuje D. 12.000, nadležan je okružni a ne sreski sud.*)

Rješidba apelac. suda u Zagrebu od 28. studenoga 1934. R. 260/34—2

P. B., radnik iz Zagreba je podnio protiv tt. »S« d. d. u likvidaciji iz Z. pred sreskim sudom I. u Z. tužbu na isplatu svote od D 45.799.82 s naslova prekovremenoga rada, temeljeći nadležnost na § 44. t. 6. grpp.

S r e s k i s u d I. u Z. Uvaživši stavljeni prigovor nenadležnosti (§ 47. t. 3. grpp.), ustupio je spis na zahtjev tužiteljev (§ 357. grpp.) nadležnomu okružnomu sudu u Zagrebu.

O k r u ž n i s u d kao trg. sud u Zagrebu, ne odredjujući uopće ročište i ne upuštajući se u raspravu, zaključkom od 2. svibnja 1934. Po. III. 288—34—I proglasio se nenadležnim sa slijedećim obrazloženjem:

Tužitelj P. B. je predao dana 2. rujna 1933. tužbu kod sreskoga suda I. protiv protokolirane tvrtke »S« d. d. u Z. radi D 45.799.82 spp. i navadja u tužbi, da je kod tužene bio namješten kao radnik uz ugovorenu plaću od D 300 odnosno D 350 mjesečno i potražuje utuženi iznos s naslova prekovremenoga rada. Uslijed prigovora nadležnosti sreskog suda, koji je prigovor tužena stavila, proglasio se je ovaj sud nenadležnim zaključkom od 5. listopada 1933. te je spis ustupio ovomu okružnom sudu. Medjutim ovaj sud nije nadležan za rješenje spora niti bi mogao sporazumom stranaka ostati nadležnim, jer tužitelj kao obični dnevnički radnik spada u broj osoba, navedenih u § 44. toč. 6. grpp., to je za rješenje spora apsolutno nadležan sreski sud bez obzira na visinu svote spornoga predmeta i bez obzira na to, što je tužena protokolirani trgovac. Tužitelj ne spada u red osoba navedenih u § 475. t. 3. grpp., jer su tamo navedeni trgovački namještenici u smislu §-a 324. z. o. r. — Pošto sud ureda radi imade paziti na svoju nadležnost, valjalo mu se proglasiti nenadležnim.«

Nakon pravomoćnosti ovoga zaključka okružnoga suda, cijeli je spis vraćen sreskomu sudu I. u Z., te je ovaj za raspravu predmeta odredio i ročište, ali je ipak udovoljio zahtjevu i prijedlogu zastupnika tužene i cijeli je spis u smislu § 42. grpp. ustupio nadležnomu apelacionomu sudu u Z., da on odluči o nastalom sukobu u pogledu nadležnosti izmedju ovih dvaju sudova.

A p e l a c i o n i s u d u Zagrebu je zaključkom od 28. studenoga 1934. R. 260—34 odlučio, da je za rješavanje spornoga predmeta nadležan o k r u ž n i k a o t r g o v a č k i s u d u Z. — sa ovim obrazloženjem:

Sukob nadležnosti predleži u svakom onom slučaju, u kojem su bar dva različita suda, oba pravosnažnim zaključkom odlučili u istom sporu, ili da su nenadležni (negativni sukob) ili da su nadležni (pozitivni sukob), dok je jedan od njih svakako bio nadležan, ili je postao nadležan (§ 31. III. st. 1. grpp.) ili je mogao postati (§ 101. st. 4. od I. st. 2. grpp.). Prema tome postoji negativni sukob nenadležnosti izmedju sreskoga suda I. i okružnoga suda kao trgovačkoga u Zagrebu,

---

* Na sasvim protivnom stanovištu stoji stol sedmorice, čije smo rješenje priopćili u dvobroju 11—12 god. 1934., str. 552. Prema stanovištu stola sedmorice ovaj spor ne bi spadao ni pred sreski sud ni pred okružni sud, nego pred obrtnu oblast obzirom na § 176. obrt. zak. i § 434., 1. stav. zakona o radnjama. I tako jedan te isti spor upućuje se prema stanovištu stola sedmorice na obrtnu oblast, prema stanovištu obrtne oblasti i banske uprave na redoviti sud, prema stanovištu sreskoga suda i apelacionoga suda na okružni sud, a prema stanovištu okružnoga suda na sreski sud. Pa kada se odvjetnik nadje pred takva četiri stanovišta, što će da savjetuje stranci i kako da se ravna?! Op. ur.

jer su oba donijeli pravosnažni t. j. po strankama rekursom nepobijani zaključak, da su nenadležni i to stvarno nenadležni pozivom na § 47. od I. br. 3 odnosno na § 44. st. 2. br. 6 grpp.

Sam sukob je nastao uslijed toga, što je s jedne strane sreski sud osnovano podnesao spor pod nadležnost okružnoga kao trgovačkoga suda, predvidjenu u § 47. od. I. br. 3, budući da pod ovu nadležnost spadaju sporovi izmedju trgovaca i svih namještenika u njihovoj radnji, u koliko ovi potonji ne spadaju u službinčad.

S druge strane je okružni kao trgovački sud mimoišao propis § 41. od III. st. 1. grpp. ili je neosnovano smatrao, da se taj propis ne proteže na apsolutnu stvarnu nenadležnost. Da se pak netom spomenuti propis proteže na svaku stvarnu nenadležnost, slijedi iz samoga propisa, koji ne pravi nikakve razlike izmedju relativne i apsolutno stvarne nenadležnosti, a nedvojbeno dokazuje to poredba izmedju § 40. st. 3. i § 101. st. 1. grpp.

Ako se naime pokaže nenadležnost odnosno nedopustivost redovnoga pravnoga puta po § 30. st. 1. grpp., ne može se zaključkom izreći takova nenadležnost u onom slučaju, u kojem stoji zaključku na putu koja druga pravosnažna odluka: donesena bilo od istoga bilo od kojega drugoga suda, premda se inače takov zaključak mora donijeti u svakom stanju postupka i premda se sporovi oduzeti krugu rada redovnih sudova ne mogu po § 101. st. 3. grpp., na osnovu sporazuma stranaka iznositi pred redovne sudove.

Propis § 41. od III. st. 1. je prema svojoj sadržini i značenju jači od propisa iz glave II. i III. prvoga dijela i otsjeka grpp. i stoji nad njima jer pretpostavlja povredu kojega od tih propisa i pri tom odredjuje, ako je stvarna nenadležnost kojega suda pravosnažno izrečena, da je za tu odluku vezan svaki sud, kojemu se kasnije ova pravna stvar podnese.

Iz tih razloga je valjalo na osnovu § 41. od. III. st. 1. odlučiti kao gore.

Priopćio dr. Blühweiss Arnold, odvjetnik, Zagreb.

b) Kazneno

Za pojam istinitosti klevete, putem štampe nije potrebno, da optuženi dokaže istinitost svojih navoda u svim pojedinostima, nego je dovoljno, da dokaže istinitost u njihovim bitnim dijelovima, koji čine suštinu djela klevete.

Rješenje kasacionoga suda u Beogradu od 30. travnja 1934. KRE 481/2.

Okružni sud za grad Beograd, presudom od 26. siječnja 1932. Kšt. 21 je oslobodio od optužbe optužene D. S. urednika lista »Pravda« i N. „ dopisnika istog lista iz Sarajeva, zbog djela iz čl. 52 zak. o štampi, nalazeći da su istinitosti inkriminiranih navoda dokazane.

Kasacioni sud u Beogradu, cijeneći revizione navode privat. tužioca, upravljene protiv gornje presude okr. suda, rješenjem od 30. travnja 1934. KRE 481/2, odbacio je reviziju privat. tužioca kao neosnovanu s razloga:

Revizioni navodi, da u radnji optuženih, što su iznijeli, da je dr. I. osudjen za nasilnu obljubu umjesto za obešćašćenje D. J., stoji djelo klevete iz čl. 52 i 55 zak. o štampi,neosnovani su. Jedno, što u članku nije ni rečeno, da je dr. I. kažnjen za nasilnu obljubu, već samo, da ga je zato optužila J.; drugo, što za pojam istinitosti klevete nije potrebno, da optuženi dokaže istinitost svojih navoda u svim pojedinostima, nego je dovoljno, da dokaže isinitost u njihovim bitnim dijelovima, koji čine suštinu djela klevete.. Prema tome, kad su optuženi u ovom konkretnom slučaju dokazali, da je dr. I. kažnjen zbog obljube, koju je izvršio nad D. J., obećavajući joj, da će je uzeti za ženu, a nije uzeo, dakle, za obljubu izvršenu prevarom, oni su dokazali istinitost svojih navoda u njihovim bitnim dijelovima, jer je po shvaćanju našega suda i našega naroda obljuba prevarom po svojim štetnim posljedicama za ugled njena iizvršioca u svem ravna nasilnoj obljubi, pa je naše javno mnijenje isto tako osudjuje.

Priopćio u »Pravosudju« Jovan Smiljanić, sekretar kasacionog suda u Beogradu.

Literatura

JAPAN I LIGA NARODA. Posebni dvobroj (4—5) »Vjesnika udruženja za promicanje ciljeva naroda« u Zagrebu 1934.; sabrao, preveo i uredio dr. Brlić Ivan Brlić: Audiatur et altera pars. I Japan za reorganizaciju mirovnoga aparata (Uzroci japanskoga istupa iz Lige naroda); Viscount K. Ishi: Mandžukuo i mandžursko pitanje (Povijesni i demološki prikaz osnivanja jednog novog carstva); Yosuke Matsuoka: Kako i zašto je Japan napustio Ligu naroda (Govori Matsuoka u skupštini Lige naroda, japanska poslanica Ligi od 25. veljače 1933., brzojav japanske vlade od 27. ožujka 1933., kojim najavljuje istup iz Lige naroda); International Gleanings From Japan: Tko je u pravu, Japan ili Liga naroda? E. de Vèvre: Pravo Mandžurije na vlastitu državu (Da li se postupak Japana kod stvaranja nove države protivi medjunarodnomu pravu i ugovorima?) Intern. Glean. Fr. Japan: Jedan pogled u japanske financije (45% od cijeloga proračuna ide na vojsku i mornaricu). — Annuaire militaire de la S. D. N.: Neki podaci o japanskoj vojnoj snazi i organizaciji. — Mandžukuo (Reorganizacija južne željeznice i aktivna trgovačka bilanca novoga carstva); Dr. J. A.: Jedna neutralna vlada o reorganizaciji Lige naroda (Nizozemski memorandum od 13. siječnja 1934.). — Vijesti iz medjunarodne unije za Ligu naroda; Dr. L. R.: O političkim problemima sadašnjice. — Dr. I. B.: O industrijskom radu u Japanu (Knjiga medjunarodnoga ureda rada u Ženevi); — Fed. Gradišar: Istina i laž komunizma (Prikaz knjige Nikole Brdjajeva, prevod dra N. Thallera. Istina i laž komunizma. Istok i zapad. Čovjek i mašina).

Dr. Brlić Ivan: Šest pisama iz Bruxellesa. Izvještaj sa kongresa za obranu mira od 15.—17. veljače 1934. (Posebni otisak iz »Vjesnika udruženja za promicanje ciljeva Lige naroda« u Zagrebu. God. IV. br. 3.)

VEDRIŠ GJURO: ZAKON O TAKSAMA. — Krajem prošle godine izašao je iz štampe zakon o taksama, koji sadržava sve dosadašnje izmjene i dopune, pravilnike, važnije raspise, razjašnjenja i upute ministarstva financija. Zakon o taksama je vrlo opsežan, jer mu je pridodana taksena tarifa sa više stotina tarifnih brojeva, pa je teško steći poznavanje svih taksa, i snaći se u velikoj množini propisa, izmjena i dopuna u zakonu i tarifi. Zato će ova knjiga dobro služiti u svakidašnjem privrednom i poslovnom životu. U knjizi se nalaze opće takse: na molbe, žalbe, tužbe, punomoći, najamne i druge ugovore, naručbenice, zajmove, mjenice, potvrde, reklame, oglase, račune i t. d.; zatim posebne takse: točarinska taksa, taksa za držanje i nošenje oružja, za biljare, ulaznice, filmove, taksa za igraće karte, domine, taksa za odobrenje gradjevina, školarina it. d. Potanje je razjašnjen i način plaćanja taksa, pa i rokovi. kada se imadu plaćati stanovite takse. Knjiga se svojim sadržajem toplo preporuča poslovnom ljudima, a dobiva se kod izdavača Zagreb, Nikolićeva ul. 14-III. d.).

MALI STATISTIČKI PRIRUČNIK GRADA ZAGREBA. III. godište. Izdalo gradsko poglavarstvo u Zagrebu, a priredio E. Schreiber. Ovogodišnji statistički priručnik grada Zagreba je proširen s mnogo statističkih pregleda i s više grafičkih prikaza. Sadržaj mu je: meteorološki i geografski podaci; stanovništvo; poljoprivreda, stočarstvo i lov, gradjevinarstvo: kuće za stanovanje po broju gornjih spratova, novogradnje stanbenih kuća, cestogradnje, kanalizacioni radovi, javna rasvjeta, požari, djelatnost vatrogasne čete, industrija, obrt, trgovina i vjeresijstvo; saobraćaj; aprovizacija i cijene, socijalna skrb; zdravstvo i socijalna higijena; nastava i prosvjeta; gradske financije; gradski posjedi; gradska industrijska poduzeća; pravosudje i gradska uprava. Osim toga sadržaje sedam grafičkih prikaza, te sadržaj na francuskom i njemačkom jeziku. Iz ove knjižice može svatko lako doznati na osnovu brojeva brzi napredak grada Zagreba, pa ju toplo preporučamo.

FINANSIJSKI ARHIV, svezak 1—2., za siječanj-veljaču 1935. (urednik dr. Zlatko Herkov).

MAKLECOV ALEKSANDAR: Trializam sankcija u jugoslavenskom kriviČnom pravu. Beograd 1934. Napose otisnuto iz »Pravosudja«, časopisa za sudsku praksu; Beograd 1934. sv. 11.

Svaštice

JOŠ O JAVNOM BILJEŽNIKU-ODVJETNIKU. — Lex est commune praeceptum, virorum prudentium consultum, communis reipublicae sponsio! Papinijan Dig. libr. I.). Radi zakona gradjani žrtvuju dio svoje slobode i snose osjetljive terete, pa imaju pravo, da budnim okom paze na život i primjenu zakona. Često izmjenjivanje zakona ni malo nije u korist njihova autoriteta ili dostojanstva (Dr. Bogišić: O značenju pravnih običaja).

Zakonom o javnim bilježnicima od 11. rujna 1930. je u § 9. postavljeno načelo: »Javni bilježnik ne može biti istovremeno odvjetnik«. Ovo je »Leitmotiv« sustine javnog bilježništva i cijeloga rečenoga zakona. Zakonodavac od ovoga ne može da otstupi bez uništenja gornjega zakona i javnog bilježništva. Zakonodavac zakonom od 30. svibnja 1931. nije povrijedio spomenuto načelo. Evo što je na stvari! Obzirom na propis § 250. zb. ministar pravde je imao da uredbom utvrdi broj i sjedišta javnih bilježnika, te da u roku od dva mjeseca od obnarodovanja ove uredbe izvrši popunjavanje jenobilježničkih mjesta. Uredba je obnarodovana dne 31. siječnja 1931., ali mnoga javnobilježnička mjesta nisu popunjena ni do danas, premda su natjecatelji prikazali molbe u listopadu 1930. Dakle, zakonom od 30. svibnja 1931. ukinuta je dužnost ministra pravde, da do 1. travnja 1931. popuni utvrdjena javnobilježnička mjesta, pa o njegovoj volji zavisi, kada će ta popunjenja izvršiti. Ostavimo po strani, da li je ovo korisno i podesno. Po zakonu od 11. rujna 1930. dosadašnji javni bilježnici-odvjetnici mogu biti ili javni bilježnici ili odvjetnici, ali nikako oboje. Dvostruko im zvanje ostaje, dok su na raspoloženju. Pošto ovo »raspoloženje« može trajati ad infinitum, to je ministar pravde zakonom od 30. svibnja 1931. ovlašten, da tim javnim bilježnicima, koji su na raspoloženju i koji se po starim propisima bave odvjetništvom, ovo zadnje oduzme i ako nisu novopostavljeni. Zakon od 30. svibnja 1931. daje posebna prava ministru pravde glede popunjavanja, a ne javnim bilježnicima-odvjetnicima glede položaja. Kada pak ovi javni bilježnici-odvjetnici budu novopostavljeni, tada im ne može pomoći ni ministar pravde, već u smislu § 252. zb. moraju prijaviti, koje od tih dvaju zvanja žele zadržati, pa onda ostaju ili javni bilježnici ili odvjetnici. Da nije bilo roka, odredjenoga u § 250. zb., zakon od 30. svibnja 1931. uopće ne bi bio donesen, jer ne bi imao raison d' etre. I ako u zakonu od 30. svibnja 1931., sudeći po stilizaciji, više prevladava politička nego pravna strana, to je ipak ovaj zakon sastavni dio zakona od 11. rujna 1930., koji je prejasan glede nespojivosti javnoga bilježništva sa odvjetništvom, pa sa ovim treba računati, ako hoćemo stvarati logične zaključke. Kada bi i časom dozvolili, da novopostavljeni javni bilježnici na području apelacionoga suda u Zagrebu imaju pravo i na odvjetništvo, pa /aman za neko odredjeno vrijeme, biva do donošenja uredbe spomenute u zakonu od 30. svibnja 1931., tada bi povrijedili načelo istaknuto u § 9. zb. i njegovu pravnu vrijednost, a javnom bilježništvu ne bi učinili nikakovu uslugu.

Non quis, sed quid! Sa svojim razlozima i zakonskim propisima pristupam pred javnost, pa neka ona ocijeni moje navode. Interesi našega pravnoga života i staleža, kojemu dadoh svoje sile, pružiše mi pero u ruke. Imao sam prilike čuti žalbe javnih bilježnika-odvjetnika proti postupku odvjetnika u ostavinskim poslima. Znadem i to, da ima javnih bilježnika.odvjetnika, koji su članovi udruženja javnih bilježnika kraljevine Jugoslavije i koji su istodobno članovi Odvjetničke komore u Zagrebu. Zar sve ovo nije smiješno? I ako smo grane jednoga pravnoga stabla, ipak prema sadašnjemu stanju nismo paralele. Dok se mi takmimo s odvjetnicima, oni će se takmiti s nama. Kada bi se javno bilježništvo sredilo, bez dvojbe našli bi potporu i kod odvjetnika a to zato, što bi im javno bilježništvo bilo pristupačnije. Kod sudova pak imali bi više autoriteta i ne bi bili »sudbeni naloženici«, nego pravi »sudbeni povjerenici«. Ne varam sebe uvjerenjem, da ćemo postići položaj kolega u Francuskoj i Italiji. Mi ćemo se zadovoljiti i manjim, samo da nam je polje rada osigurano i da smo moralno zaštićeni. Pribjegavajući kojekakvim sredstvima, to ne ćemo postići.

Neka mi se dozvoli ova napomena. U Perastu postoji javni bilježnik, a u u Sarajevu ga nema. I ako se mučim, ne mogu, da nadjem opravdani razlog tome, jer Perast se ne može u nikojem pogledu prispodobiti sa Sarajevom. Tvrdim, da je tome kriva nesredjenost javnobilježničkoga staleža. Iz praktičnoga našeg života u »Mjesečniku«« i »Pravosudju« iznio sam dosta činjenica, koje nas ponizuju. Poručuje mi se: »Quieta non movere!«

Priopćio Stanoš Ivo, javni bilježnik u Biogradu n/m.

Pretprošlome broju priložene su čekov. uplatnice. Molimo članove, da se njima posluže za namirenje članarine za godinu 1935. kao i za namirenje eventualnih zaostataka. Ovih ima prilično mnogo, radi česa je znatno otešćano izdavanje našega glasila »Mjesečnika«. Minimum pravne literature za svakoga pravnika moralo bi biti njegovo stručno glasilo, koje ga dolazi vrlo jeftino, kad za nj (malo ne 600 stranica) plaća godišnje samo D. 120 odnosno D. 60. Toliko bi svaki pravnik mogao i morao dati za svoje glasilo.

Po §-u 4. pravila
Pravničkoga društva

kao pravi članovi mogu društvu pristupiti samo oni, koji su apsolvirali pravne nauke.

Pravi članovi plaćaju u ime članarine godišnje:

ako su suci, javni činovnici ili odvjetnički perovodje . . . . . D. 60

ako su odvjetnici i uopće pripadnici slobodnih zvanja . . . . . D. 120

Tko istom pristupa društvu kao član, plaća osim toga upisninu jednom za uvijek, koja je jednaka mjesečnoj (od gornje svote dvanaesti dio) članarini.

Prijava za pristup u društvo šalje se tajništvu (Zagreb, Svačićev trg 4), kamo se šalju i svi dopisi i novčane pošiljke, koje se tiču društva.

Najjeftinije je i najpraktičnije, te omogućuje svestranu kontrolu, ako se članarina i uopće novac doznačuju putem poštanske štedionice. U tu svrhu priložene su bile broju od mjeseca siječnja t. god. čekovne uplatnice, a priložene su one i ovome broju, pa se njima neka posluži svaki član, ako nije još podmirio zaostalu ili tekuću članarinu. Onome, koji što prije ne namiri bar zaostalu (prethodnih godina) članarinu, obustavit će se dalje dostavljanje »Mjesečnika«.

Pravi članovi dobivaju »Mjesečnik« besplatno. Nečlanovi plaćaju u ime pretplate godišnje D. 120; djaci i drž. činovnici plaćaju pogodovnu pretplatu od D. 60.

Reklamacije za »Mjesečnik« moguće je uvažiti samo onda, ako ne stignu prekasno, a valja ih upraviti tajništvu, Zagreb, Svačićev trg br. 4. Spisi za uredništvo »Mjesečnika« neka se šalju u Jurjevsku ul. 51 ili Svačićev trg 4.

TISKARA „MERKANTILE" (JUTRIŠA I SEDMAK). ZAGREB